

Osallisuus elämään vai osallisuus työmarkkinoille

**Syrjäytymiskeskustelua Helsingin Sanomissa
syys- lokakuu 2012 ja vuosi 2013**

Heli Hollari

Jyväskylän yliopisto

Humanistis- yhteiskuntatieteellinen

tiedekunta

Kansalaisyhteiskunnan maisteriohjelma

Pro gradu - tutkielma

Syksy 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistis- yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

HOLLARI HELI: Osallisuus elämään vai osallisuus työmarkkinoille
Syrjäytymiskeskustelua Helsingin Sanomissa syys- lokakuu 2012 ja vuosi 2013

Pro gradu -tutkielma, 79 sivua, 2 liitettä

Kansalaisyhteiskunnan maisteriohjelma, pääaine sosiaalityö

Ohjaajat: Pertti Lappalainen, Marja Keränen, Kati Närhi ja Marjo Kuronen

Syksy 2018

Tutkimuksessa selvitetään Helsingin Sanomissa käytyä syrjäytymiskeskustelua ajalla syys lokakuu 2012 sekä koko vuosi 2013. Syyskuun 2012 alussa presidentti Sauli Niinistön syrjäytymisen vastainen kampanja, Ihan tavallisia asioista, julkistettiin mediassa. Tämä kampanja oli osa presidentti Niinistön vaalilupauksen lunastamista. Samaan ajankohtaan ajoituivat myös kunnallisvaalit. Vuosi 2013 ei sen sijaan ollut vaalivuosi Suomessa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehys on sosiaalinen konstruktionismi. Tutkimuksen aineisto analysoitiin diskurssianalyttisesti. Sosiaalisessa konstruktionismissa sosiaalista todellisuutta tuotetaan erityisesti kielen avulla. Konstruktionistinen näkemys sosiaalista ongelmista kiinnittää huomion prosesseihin sekä niihin käytäntöihin, joissa tietyt ilmiöt, kuten syrjäytyminen määritellään ongelmaksi.

Tutkimuksessa on kaksi aineistoa, jotka ovat analysoitu eri tavoin. Tutkimusaineistosta yksi muodostui viisi erilaista syrjäytymiskeskustelua. Näitä olivat syrjäytyminen politikoinnin diskurssina, toisista välittämällä syrjäytymistä vastaan, koulutus ja työ pitävät syrjäytymisen loitolla, syrjäytyminen lääketieteellisenä sairautena sekä positioidonainen diskurssi, jota käytettiin kirjoituksissa, kun haluttiin ajaa omaa intressiä läpi. Vahvimpana sekä määrällisesti eniten aineistossa esiintyvät syrjäytyminen politikoinnin diskurssina sekä lähimmäisestä välittämällä syrjäytymistä vastaan. Diskurssit, jotka muodostuivat tarkasteluajankohtana, olivat poliittisesti värittäneitä ja osin päällekkäisiä. Diskurssit eivät olleet puhetta asiantuntija positiosta, eivätkä ne olleet puhetta omasta tai läheisten kokemuksista. Ne olivat lähinnä neuvoja ihmisten arkeen, lähes itsestäänselvyyksiä. Poikkeuksena syrjäytyminen lääketieteellisenä sairautena diskurssi.

Tutkimusaineistosta kaksi piirtyi kuva, jossa syrjäytyneeksi määrittyivät yksiselitteisesti ne, jotka eivät ole koulutuksessa, työelämässä eivätkä TE-palveluissa asiakkaana. Osassa kirjoittelua syrjäytymisen nähtiin olevan yksilön omaa kyvyttömyyttä. Toisaalta, todettiin olevan asioita, joihin ei voi itse vaikuttaa, kuten vaikea lapsuus ja sairaudet. Ammattilaisilta, jotka työskentelevät syrjäytyneiden kanssa vaadittiin asennemuutosta, jotta aitoa kohtaamista tapahtuisi. Keinoksi syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä vähentämiseen tarjottiin ylivertaisesti eniten koulutusta, jonka nähtiin olevan nuoren pelastus jo sinällään. Vastuullinen tekijä, joka voisi tehdä syrjäytymisen asialle jotain, kätkeytyi lähes kaikissa kirjoituksissa passiivi muotoon.

Asiasanat: syrjäytyminen, syrjäytymiskeskustelu, sosiaalinen konstruktionismi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 MISTÄ PUHUMME, KUN PUHUMME SYRJÄYTYMISESTÄ?	5
2.1 Taustaa.....	5
2.2 Syrjäytymiskeskustelusta ja sen paradokseista.....	6
2.3 Syrjäytyminen syyllistäjänä.....	11
2.4 Syrjäytymispuhe palkkatyöyhteiskunnassa.....	12
2.5 Vakaasta palkkatyöstä kohti prekaariutta.....	13
2.6 Lääke syrjäytymistä vastaan: työ	17
2.7 Lisää lääkettä: aktivointia ja vastikkeellisuutta.....	20
2.8 Syrjäytyminen kansallisena turvallisuushkana.....	23
2.9 Maahanmuutto ja syrjäytymiskeskustelu.....	26
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
3.1 Aineisto yksi ja sen syntykonteksti.....	29
3.2 Aineisto kaksi ja sen syntykonteksti.....	30
3.3 Tutkimukselle asetetut tutkimuskysymykset.....	31
3.4 Media-aineisto tutkimuksen aineistona.....	32
3.5 Teoreettis metodologisena viitekehystenä sosiaalinen konstruktioismi ja syrjäytyminen.....	33
3.6 Diskurssianalyysi tutkimusmetodina	35
4 PRESIDENTTI SAULI NIINISTÖN SYRJÄYTYMISEN VASTAINEN KAMPANJA	37
4.1 Aineiston yksi analyysi ja tulkinta....	37
4.2 Syrjäytyminen politikoinnin diskurssina.....	39
4.3 Syrjäytymisen lääketieteellisenä sairautena.....	41
4.4 Koulutuksella ja työllä syrjäytymistä vastaan	42
4.5 Toisesta välittämällä syrjäytymistä vastaan	43
4.6 Positiosidonnainen diskurssi	46
4.7 Johtopäätökset aineistosta yksi.....	51
5 TILANTEIDEN VAIKUTUS SYRJÄYTYMIS PUHEESEEN	54
5.1 Aineiston kaksi analyysi ja tulkinta.....	54
5.2 Kuka on syrjäytynyt?.....	55
5.3 Mistä syrjäytymisen katsotaan johtuvan?.....	59
5.4 Mitä keinoja syrjäytymisen torjumiseksi katsotaan olevan?.....	63
5.5 Kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain?.....	67
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	69

LÄHTEET	77
LIITTEET.....	80

1 JOHDANTO

Valitsin tutkimusaiheeksi tähän pro gradu- tutkielmaan syrjäytymisestä käytävän lehtikirjoittelun Helsingin Sanomissa vuoden 2013 aikana. Vuosi 2013 ei ollut vaalivuosi Suomessa. Halusin selvittää, miten syrjäytymisestä kirjoitetaan yleisemmin, kun vaaleja ei ole lähitulevaisuudessa. Tein vuonna 2013 kandidaatintutkielman Helsingin Sanomien syrjäytymiseen liittyvästä kirjoittelusta. Tarkastelujakso oli tällöin syys- ja lokakuu 2012. Tähän ajankohtaan sijoitui presidentti Niinistön syrjäytymisen vastaisen kampanjan lanseeraus. Kampanja oli nimeltään Ihan tavallisia asioita. Tulevien kuntavaalien läheisyys myös osaltaan vauhditti syrjäytymisasiheen käsittelyä Helsingin Sanomien kirjoittelussa.

Tässä pro- gradu tutkielmassa on mukana myös aiemmasta kandidaatintutkielmasta aineisto ja sen analyysia. Viitatessani aiempaan kandidaatintyöhöni osoitan sen lähdeviitteellä Hollari 2013, sivunumero. Kandidaatintyön aineiston olen nimennyt tässä tutkimuksessa aineistoksi yksi. Muodostin pro gradututkielmassa viisi toistaan selkeästi erottuvaa diskurssia kandidaatin työn analyysin pohjalta. Aineisto kaksi sisältää koko vuoden 2013 mittaisen tarkastelujakson, joka on jo ajallisesti pidempi kuin aineiston yksi tarkastelujakso. Vaikka analyysit yksi ja kaksi on toteutettu eri tavoin, niin ne kuvaavat kuitenkin yhdessä Helsingin Sanomissa käytävää syrjäytymiskeskustelua. Aineistoa yksi voidaan kuvata erityisenä tapauksena, koska sen tarkastelujaksoon ajoittuivat presidentti Niinistön kampanja sekä lähestyvät kuntavaalit 2012. Sen sijaan aineistoa kaksi voidaan kuvata yleisenä, koska tarkastelu jakson aikana ei ollut vaaleja, eikä merkittäviä poliittisia kampanjoita.

Nuorten syrjäytyminen puhuttaa erityisesti politiikassa ja mediassa. Lääkkeeksi syrjäytymisen vaivaan ja sen ehkäisyyn tarjotaan usein

mm. koulutusta, työpajoja, oppisopimusta, kuntouttavaa työtoimintaa, nuorisotakuuta, erilaisia kansallisia ja EU-tason osallistavia hankkeita jne. Omana havaintona olen huomannut, että mediassa käytävää syrjäytymiskeskustelua leimaa usein se, että siitä puhuvat kaikki muut paitsi itse asian osalliset. Varmaankaan kukaan meistä ei haluaisi ottaa tätä syrjäytyneen leimaa itselleen, koska se koetaan hävettävänä. Syrjäytyminen on käsitteenä epämääräinen sekä jossain määrin jopa kiistanalainen. Helnen (2002, 7) mukaan ilmiönä syrjäytyminen on kadottanut kykynsä hätkähdyttää ja kuitenkin samaan aikaan se otetaan liian kirjaimellisesti. Syrjäytymistä käsiteltäessä ainoastaan yksilön tilana, jää huomaamatta sen olevan suhde, jossa syrjäyttäjää ei ole kykenevä näkemään itseään.

Olen kaivannut vallitsevan aktivointi syrjäytymiskeskustelun vastavoimaksi vaihtoehtoisia diskursseja. Sellaisia, joissa yksilön oman vastuun korostamisen, koulutuksen ja työelämän eetoksen sijaan puhuttaisiin toisenlaisesta näkökulmasta. Tätä toisenlaista näkökulmaa edustaa mm. prekaariuden käsite. Julkusen (2008, 112-114) mukaan prekariaatin käsite voidaan rinnastaa proletariaattiin. Tämä pitää sisällään yhteiskuntateoreettisen väitteen, että prekariaatti on noussut proletarin sijaan riistetyksi luokaksi ja yhteiskunnallisen kehityksen dynaamiseksi voimaksi. Näkökulma, jota prekaariuskeskustelukin edistää, sisältää toisin valitsemisen mahdollisuuden ilman, että yksilö tulee leimatuksi tai jopa lopulta tuomituksi syrjäytyneeksi. Syrjäytymiseen liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa yksilön tarkastelun sijaan, pitäisi huomioida kiinnittää myös vallitseviin yhteiskunnan rakenteisiin.

Toisaalta, Suutari (2002, 35–40) toteaa, että syrjäytymisriskit eivät välttämättä liity poikkeavaksi määrittävän henkilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, vaan syrjäytymistä tuottavat toisten tavat reagoida poikkeavaksi koettuun, luokiteltuun käyttäytymiseen tai ole-

miseen. Onkin siis perusteltua kysyä, olemmeko tuottamassa syrjäytymistä asenteillamme, ennakkokäsityksillämme sekä moraalisella närkästyksellä, joissa korostetaan samanlaisuuden hyväksymistä.

2 MISTÄ PUHUMME, KUN PUHUMME SYRJÄYTYMISESTÄ?

2.1 Taustaa

Syrjäytyminen on käsite, joka tulee näkyväksi vastakohtassaan eli mistä joku on syrjäytynyt tai syrjäytetty. Syrjäytymispuhe voi myös olla kohdettaan stigmatisoiva. Syrjäytyminen käsitteenä sisältää joitakin paradokseja sekä yksilöä syyllistävää puhetta, joita tuon seuraavassa kappaleessa esiin. Olen ottanut mukaan tähän tutkielman kirjallisuusosaan myös prekariutta käsittelevän kappaleen, vaikka siihen liittyen ei aineistossa yksi, eikä aineistossa kaksi ollut yhtään kirjoitusta. Mielestäni prekariuskäsite ansaitsisi paikkansa syrjäytymiskeskustelun rinnalla, koska syrjäytymiseen liitetään vahvasti juuri työn puuttuminen. Keskitalon (2013, 66) mukaan sosiaaliturva, työ ja koulutus kytkeytyvät toisiinsa, hyvinvointivaltion legitimitetti vaatii korostamaan työn ensisijaisuutta, vaikka palkkatyötä ei olisi kaikille. Lisäksi työmarkkinoiden rakennemuutos on horjuttanut palkkatyötä, mutta palkkatyön merkitystä se ei ole vähentänyt.

Syrjäytymisen nähdään olevan myös merkittävä kansallinen turvallisuusuhka Suomessa, jopa siinä määrin, että kansallisessa sisäisessä turvallisuudenhjelmassa koulupudokkuus ja nuorten työttömyys on mainittu merkittäväksi riskiksi syrjäytymiselle ja jopa rikkolliselle uralle ajautumiseen. (Sisäministeriö 2017.)

Myös maahanmuuttokeskusteluun liitetään syrjäytymiseen ja ulkopuolisuuden liittyviä uhkakuvia. Forsander (2004, 211) toteaa, että Pohjoismaista hyvinvointivaltion sosiaaliturvajärjestelmää pidetään inklusiivisena, mutta palkkatyöhön perustuva hyvinvointiyhteiskunta ei sitä ole. Palkkatyöyhteiskunnan näkökulmasta maahanmuuttajat ovat suomalaisen yhteiskunnan laitamilla. He eivät ole täysin sisällä, mutta eivät sen ulkopuolellakaan.

2.2 Syrjäytymiskeskustelusta ja sen paradokseista

Syrjäytymisen termi on lähtöisin Ranskasta 1970-luvulta, josta se on levinnyt muualle Eurooppaan. Syrjäytymisestä puhuminen nousi keskiöön Britanniassa 1997, jolloin työväenpuolue nousi valtaan ja sen politiikka muuttui oikeistolaisemmaksi. Syrjäytymisellä poliitikot ja tutkijat tarkoittavat keskusteluissa yksilön ja yhteiskunnan suhteen katkeamista. Tultaessa 1990-luvun lopulle syrjäytyminen oli saavuttanut EU:ssa keskeisen aseman, jossa syrjäytyneet määriteltiin ihmisiksi, joilla ei ole nykyaikaisen yhteiskunnan etuoikeuksia, eivätkä he ole mukana nykyaikaisen yhteiskunnan toiminnassa. Köyhyyteen viitattiin mieluummin termillä syrjäytyminen, vaikka käsite oli kiistanalainen. (Davidson 2014, 1-2.)

Kandidaatin työssäni Hollari (2013, 2) tuon esiin Matti Heikkilän tiivistämän keskeisen havainnon 1980- ja 1990-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. Heikkilän mukaan 1980-luvun puolivälissä syrjäytymisen tutkimus alkoi kehittyä vähitellen köyhyyden problematiikan ympärille. Seuraavana tutkimuksen käännekohtana oli käsitteellinen muutos, joka tapahtui perinteisestä köyhyydestä syrjäytymisen käsitteeseen. Hallinnon ja politiikan suhtautuminen syrjäytymisen käsitteeseen oli tuolloin Heikkilän mukaan edelleen penseää. Tieteellisessä keskustelussa kiinnostus syrjäytymisen tematiikkaan heräsi 1980-luvun lopussa. Heikkilän mukaan ehkä sik-

si, että syrjäytymisen epämääräisyys salli metodologista monimuotoisuutta sekä mahdollisti kielen ja mielikuvituksen vapaata lentoa. 1990-luvun alussa syrjäytymisen käsite alkoi näkyä eurooppalaisessa keskustelussa köyhyyden käsitettä enemmän. Käytännössä tämä muutos näkyi mm. Suomen Akatemian ja Euroopan Unionin komission tutkimusohjelmien rahoituksessa. Heikkilän mukaan syrjäytymisen käsite oli otettava käyttöön, mikäli halusi saada tutkimukselle komission rahoitusta. (Heikkilä 2000, 168-179.)

Nykyään syrjäytymisellä tarkoitetaan lähinnä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdessä pitävien siteiden heikkenemistä. Määritelmään on vaikuttanut voimakkaasti Euroopan Unionin yhteiskuntapoliittinen linjaus sekä sen syrjäytymisen vastainen toiminta. (Raunio 2006, 9.) Se, mitä syrjäytymisen ulottuvuuksia milloinkin korostetaan, on osin aikakauteen ja sen henkeen sidottua. Syrjäytyminen työstä syrjäytymisenä on ollut tavanomaisin tapa lähestyä huono-osaisuuden prosessia. Myös yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon näkökulmassa syrjäytyminen yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutena jäsentyy usein yksiselitteisesti työstä syrjäytymiseksi. (Raunio 2006, 125.)

Syrjäytymisriskiin liitetään erityisesti osallisuuden puute sosiaalisissa verkostoissa. Vaikka syrjäytymiskehityksen taustalla voi olla joidenkin elämänalueiden ongelmia, niin ne eivät ole yleensä nuoren kannalta elämän kohtalon kysymyksiä. Toisaalta, jos nuoren elämässä on useampien elämänalueiden ongelmia samaan aikaan, niin syrjäytymisriski lisääntyy. Riski syrjäytymiseen kasvaa myös, mikäli nuoren sosiaalinen verkosto rajoittuu vain jollakin elämänalueella muodostuviin sosiaalisiin kontakteihin. Erityisen suuri riski on, mikäli kiinnikkeet yhteiskunnan valtavirtaan puuttuvat kokonaan. (Suutari 2002, 109–114.)

Syrjäytyminen käsitteenä on vaikeammin hahmotettava silloin, kun sitä lähestytään yhteiskunnallisista rakenteista yksilöön päin. Tuula Helne (2002) onkin artikkeliväitöskirjassaan ”Syrjäytymisen yhteiskunta” nostanut esiin tärkeitä syrjäytymiseen liitettäviä paradokseja. Hänen mukaansa syrjäytymisen nähdään tuottavan yhteiskunnalle ongelmia, vaikka syrjäytyminen pitäisi mieltää yhteiskunnan ytimeä nousevista ristiriidoista. Syrjäytymisdiskurssi kääntää näin ollen järjestyksen väärinpäin. Syrjäytymisen nähdään olevan yksilön syytä, vaikka lopulta syrjäytyminen onkin mielletävä monimutkaisten asioiden summaksi. Myös alati muuttuvan työelämän ja globalisoituvan maailman vaatimukset asettavat ihmiset asemaan, jossa tulevaisuutta on mahdotonta ennakoida. Työntekijä nähdään usein työmarkkinoilla hyödykkeenä, jonka arvo mitataan taloudellisin tunnusluvuin työnantajille. Tämä näkyy käytännössä kvartaalitaloutena, yhteistoimintaneuvotteluina sekä työstä irtisanomisina yhteiskunnassamme. Helne (2002) toteaa, että syrjäytyneet halutaan palauttaa yhteiskunnassa yhteyteen, mutta mihin syrjäytyneet liitetään? Helne kysyy, onko yhteys, johon syrjäytynyt palautetaan realistinen? Helnen (2002) mukaan syrjäytyneisiin liitettävät määreet ovat nykyään välttämättömiä ominaisuuksia yhteiskunnassa selviämiseen. Helne toteaa (2002) joustavuuden sekä epätyypillisten työsuhteiden tulleen jäädäkseen. Vaikka syrjäytyneet nähtäisiinkin yhtenä joukkona, joka etäännyy normaaliudesta, lopultakaan kukaan meistä ei ole ”turvassa” normaaliudessaan.

Hvväri ym. (2010, 11-13) toteavat syrjäytymisen käsitteeseen liitetävän negatiivisen latauksen, jossa syrjäytymisellä ilmaistaan yhteiskunnallisia ongelmia sekä yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta. Kun taas Helnen (2002, 52) mukaan kyse on siitä, että syrjäytymisen dilemma projisoidaan toisiin, koska kysymys on hankala. Lisäksi Helnen mukaan hyvinvointivaltion viranomaisverkostot

ovat kykenemättömiä saamaan huono-osaisimmat normaaliuden piiriin.

Syrjäytymisdiskurssin tavoitteena voidaan pitää epäjärjestyksen muuttamista järjestykseksi. Syrjäytyminen on kuitenkin itsessään epäjärjestyttä. Syrjäytyneiden pitäisi löytää paikkansa yhteiskunnassa, mutta toisaalta täytyisi pysyä myös liikkeessä, näin ollen vaatimukset asettuvat keskenään ristiriitaan. Syrjäytyneiden ajatellaan olevan usein eräänlaisia aikansa tuotteina, heille ei kuitenkaan löydy sijaa tässä ajassa. Menestymisen vaatimus läpäisee kaikki kansalaiset. He, jotka eivät löydä paikkaansa nykyajassa ajassa, horjuttavat kaikkea sitä, mille nykyinen hyvinvointi on rakennettu. (Helne 2002, 79, 81, 85.)

Syrjäytymisen voidaan ajatella olevan metodologisesta näkökulmasta sosiaalinen konstruktio. Syrjäytyneet eivät ole keskiössä, eli he eivät ole normaaleja. He ovat marginaalissa, eli näin ollen epänormaaleja. Heitä koskeva puhe on sävyltään patologisoivaa. Syrjäytyneet jäävätkin ”toisen” asemaan kulttuurisessa, tutkimuksellisessa sekä palvelujärjestelmän puhettavassa. Syrjäytymiskeskustelu kiinnittää huomion syrjäytyneisiin, eikä rakenteisiin, joilla tuetaan syrjäyttämistä. Palvelujärjestelmässä tarkoittaa tällainen pahimmillaan sitä, että vain pinta huomataan. Syrjäytymisen nähdään olevan ainoastaan yksilön oma syy. Lisäksi pahimmillaan liitetään tähän mukaan vielä moraalista aspektia. (Helne 2002, 118–121.)

Toiseutta luodaan ja ylläpidetään määrittelemällä tietyt ihmisryhmät syrjäytyneiksi. Kuitenkin samaan aikaan syrjäytyneet halutaan palauttaa oletettuun yhteisyyteen, jota ei ole. Tämän kaltainen paradoksi elää syvällä yhteiskunnassamme ja saa aikaan eriarvoisuutta. Toiseuden käsitte viittaa sosiologisessa tutkimuksessa alempiar-

voiseen tai johonkin negatiivisesti poikkeavaan. Toiseudella luodaan yhteiskunnassamme negatiivisia symbolisia merkityksiä, syrjäytyneeksi kategorioiminen leimaa tällöin yksilön koko olemusta, eikä vain tiettyjä elämänalueita. (Helne 2002, 113–117.)

2.3 Syrjäytymisen ulottuvuudet

Syrjäytymiseen liitettävät määreet ovat luonteeltaan negatiivisia. Lämsä (2009, 29) toteaa, että syrjäytymisen tarkastelu pelkästään tilana on ihmistä leimaava, koska silloin sitä käsitellään yksilöpsykologisenä ongelmana tai henkilön käyttäytymistäipumuksena. Lämsä (2009, 32) on jaotellut syrjäytymisen eri ulottuvuudet viiden eri kategorian avulla. Näitä ovat: 1) normatiivinen, 2) vallankäytöllinen, 3) sosiaalinen, 4) työmarkkinallinen sekä 5) koulutuksellinen ulottuvuus. Lämsä (2009, 32) toteaa, että syrjäytyminen on prosessiluonteista, jossa usein erilaiset ongelmat ovat kietoutuneina yhteen.

Syrjäytymistä voidaan lähestyä suhdekäsitteenä, prosessina tai hyvinvoinnin ongelmana. Taloudellisella huono-osaisuudella tarkoitetaan riittämättömiä tuloja sekä toimeentulotukiköyhyyttä, josta seuraa usein jääminen kulutuksen ulkopuolelle. Sosiaalinen huono-osaisuus syrjäytymisen näkökulmasta tarkoittaa yksilön aseman huonontumista yhteisöissä, joihin liitetään usein tietynlainen sosiaalinen leima. Vallankäytöstä ja osallistumisesta syrjäytymisellä tarkoitetaan yksilön joutumista vallankäytön ja kontrollin erityiskohdeksi vailla osallistumismahdollisuuksia. Huono-osaisuus terveyden suhteen tarkoittaa pitkäaikaissairauksia ja puutteellista työ- ja toimintakykyä, josta voi seurata työkyvyttömyyttä. Työmarkkinoilta syrjäytyminen tarkoittaa huonoja työoloja, epävakaa työmarkkina asemaa, työttömyyden uhkaa tai työttömyyttä. Asuntomarkkinoilta syrjäytymistä kuvaa asuminen puutteellisissa oloissa tai toi-

saalta vaikeudet itsenäisessä asumisessa tai sen rahoittamisessa. Koulutuksellinen syrjäytyminen voi tarkoittaa kouluvaikeuksia, alisuoriutumista, jatkokoulutuksen ulkopuolelle jäämistä tai puutteellista tai keskeytynyttä koulusta. (Lämsä 2009, 42-44.)

Vaikka syrjäytymisestä puhutaan ja kirjoitetaan paljon niin se ei vielä tarkoita sitä, että ongelma tulee tällä ratkaistuksi. Saksalaisen sosiologin ja filosofin Georg Simmelin (s.1858 - 1918) käsite konfliktin positiivisesta funktiosta sisältää mahdollisuuden nähdä ”syrjäytyminen” pikemminkin oireena jostain sairaudesta. Martti Siisiäisen luennolla ilmeni, että yhteiskunta, jossa konfliktit toistuvasti estetään muodostaa uhan yhteiskunnan vakaudelle. Näiden ajatusten valossa syrjäytyminen olisikin nähtävä meidän yhteiskunnassamme olevan sairauden oireena. (Siisiäinen 2013.)

Mikäli syrjäytymistä pidetään vain nuoren omana syynä johtaa se lopulta siihen, ettei huomiota kohdisteta yhteiskunnassa oleviin rakenteellisiin ongelmiin, eikä yhteiskunnalliseen vallankäyttöön ja sen seurauksena tapahtuvaan yksilön tai jonkin ryhmän leimaamiseen. Mitä itsestään selvempänä alamme pitää käsitystä siitä, että yksikö on vastuussa, omista valinnoista, sitä vähemmän muunlaiselle keskustelulle jää tilaa. Tämänkaltaisesta tilanteesta eivät hyödy muut kuin ne, jotka haluavat pitää yllä olemassa olevaa tilannetta. Martti Siisiäisen luennolla kansalaisyhteiskunnasta esiin nousi käsite kaksoiskärsimyksestä, jossa yksilö leimataan ja yksilö leimaa tämän ansiosta vielä itsensä johonkin stigmaan. (Siisiäinen 2013.) Näin voi tapahtua myös syrjäytymisen käsitteen kanssa. Syrjäytymiseenkin liitettävässä kaksoiskärsimyksessä ikävintä on, että yksilö syyllistää itsensä olosuhteista, jotka olisivat kaikille yhtä mahdollomat tai mahdolliset.

2.4 Syrjäytymispuhe palkkatyöyhteiskunnassa

Julkusen (2009, 22) mukaan Pohjoismaita on yleisesti pidetty vahvoina työyhteisöinä, jossa yhdistyvät agraarinen sekä sosiaalidemokraattinen työeetos. Julkunen viittaa (2009, 22) Pauli Kettuseen (2001), joka on havainnut Pohjoismaisessa työn eetoksessa poikkeavuuden Suomen ja Ruotisin välillä. Ruotsissa työn eetos merkitsee ensisijaisesti oikeutta työhön, kun Suomessa taas korostuu velvollisuus työhön. Suutari (2002, 27) toteaa myös, että Suomessa syrjäytymiseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua leimaa vahva työn eetos. Yksilön yhteiskuntaan ja yhteisöön sitoutuneisuudessa keskeistä on nimenomaan kiinnittyminen työmarkkinoihin palkkatyön ja sen tuottaman toimeentulon avulla.

Suomessa yhteiskunnallisia suuria muutoksia on kuvattu lähinnä luokka- ja elinkeinorakenteen muutoksina, eikä niinkään palkkatyön laajenemisen näkökulmasta. Maatyöväki edusti Suomen suurin luokkaryhmää vielä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Maatalouden pientilojen asteittainen väheneminen oli vielä 1940-, 1950- ja 1960-lukujen suurimpia rakennemuutoksia. Väestön kaupunkiin siirtyminen sai aikaan palkkatyön yleistymisen. Palkkatyöstä tuli työntekijöiden vallitseva muoto. Palkkatyön yleistymisen myötä siitä tuli normi, jolla viitataan lähinnä ansiotyöhön. (Julkunen 2009, 18.)

Teollisuusmaiden ja kehitysmaiden ihmisten toimeentulo sekä taloudellinen toiminta poikkeavat suuresti toisistaan. Läntisessä merkityksessä palkkatyö edustaa hyvin pientä osaa kehitysmaiden taloudellisesta toiminnasta. Virallista palkkatyötä tekeviä kehitysmaissa saattaakin olla ainoastaan muutama prosentti kaikista työntekijöistä. Kehitysmaissa suurin osa työntekoa sijoittuu Kansain-

välisen työjärjestön mukaan osaksi kotitaloussektoria. (Julkunen 2009, 20.)

Pohjoismaita pidetään vahvoina työyhteiskuntina, joissa on ollut vahva työväenliikkeen eetos. Sosiologiassa vakaata palkkatyön yhteiskuntaa kutsutaan palkkatyöyhteiskunnaksi sekä työyhteiskunnaksi, josta jälkimmäinen on Hannah Arendtilta omaksuttu alun perin kriittiseksi tarkoitettu käsite. Työyhteiskunnan mielletään jaottelevan ihmiset erilaisiin identiteetteihin, jotka määrittyvät joko ansiotyön tai toimeentulolähteen mukaan. Työyhteiskunnan identiteettejä ovat mm. työllinen, työtön, lapsi, opiskelija, työkyvytön, kotitaloutta hoitava sekä eläkeläinen. Työyhteiskunta määrittää yksilön sosiaalisen identiteetin ja paikan, antaessaan toimeentulon yksilölle. Naisten suhteellisen korkea osuus kaikista työllisistä on työyhteiskunnalle leimallista. Työyhteiskunnan on ajateltu jäsentävän yksilön arkea sekä tämän elämäntulkua. Myös aktiivinen työvoimapolitiikka on työyhteiskunnalle ominaista. (Julkunen 2009, 20-21.)

2.5 Vakaasta palkkatyöstä kohti prekaariutta

Prekariaatti-sana tulee latinan kielestä *precarius*. Tällä tarkoitetaan armoilla olemista ja rukoilemista. Yleensä prekariaatista puhuttaessa tarkoitetaan tai viitataan epävarmuuteen, muuttuvuuteen, väliaikaisuuteen, hetkellisyyteen tai turvattomuuteen. Englannin kielessä käsite esiintyy yleisesti adjektiivina *precarious*, jolla tarkoitetaan epävarmuutta ja vaarallisuutta. Armon anominen englanniksi eli *pray*, juontaa myös juurensa precariukseen. Prekariaatilla tarkoitetaan ryhmää, jonka elämää määrittävät projektiluontoiset työt sekä epävarmat työsuhteet, niihin liittyvä toimeentulon epävarmuus ja epäluottamus elämän taloudelliseen kantavuuteen. (Korhonen, Peltokoski, Saukkonen 2009, 13.)

”Sekatyöläisyys on nykyaikaista ammattitaitoa puhtaimmillaan. On kehitettävä ”sisäistä yrittäjyyttä”, mutta mielenterveyden nimissä on myös vältettävä sitoutumista. Selvitäkseen työelämästä on kehitettävä välinpitämättömyyden ja kameleonttisia valmiuksia, mutta myös kyynistä asennetta ja opportunistista kärkkymistä. ”On oltava kiinnostunut kaikesta välittämättä mistään.” (Korhonen, Peltokoski, Saukkonen 2009, 8.)

Tässä ylläolevassa sitaatissa kirjoittajat kuvaavat niitä joustavia ominaisuuksia, joita työntekijältä vaaditaan pärjätäkseen epävarmassa työelämässä.

Korhonen, Peltokoski ja Saukkonen kuvailevat prekaaria oman elämänsä kulkukauppiaksi, joka kauppaa itseään työpaikasta toiseen, asiakkaalta ja paikkakunnalta toiselle. Välillä on koulututtava tai haettava ulkomaankomennukselle. Joillekin tämä sopii, useimmille ei. Ainakin jos haaveissa on taloudellisesti turvallinen ydinperheen idylli, prekarius kuluttaa nopeasti turhat haaveet pois (Pyöriä, 2009.) Prekarius tarkoittaa myös joustamista. Toisin sanoen ailahtelevat työmarkkinat sekä heikot työehdot pakottavat prekariaatin töihin, silloin kun töitä on tarjolla. Outi Alanko-Kahiluoto (2006, 164-165) on kuvannut artikkelissaan työelämän joustavuuden vaatimusta, joka läpäisee koko elämän. Muutosta on kuvattu siirtymäksi hyvinvointiyhteiskunnasta (welfare) työkyky-yhteiskuntaan (workfare).

Suomessa työtä pidetään ihmisarvon ja hyvinvoinnin mittana. Työn puuttuminen ihmisen elämässä näyttäytyy usein taloudellisena sinnittelynä, niukkuutena ja jopa suoranaisena köyhyytenä. Nuoren ihmisen tulevaisuuden haaveisiin kuuluvat usein ajatus perheestä, lapsista, työstä, omasta asunnosta jne. Kuitenkin pätkä- tai silppu-töissä olevan on usein epärealistista haaveilla omasta asunnosta.

Outi Alanko-Kahiluodon (2006, 165) mukaan työn murros on aiheuttanut sen, että on syntynyt uusi köyhä luokka myös työssä käyvien joukkoon. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tehdään useampaa työtä, jotta saadaan kuukausiansiot kokoon. Outi Alanko-Kahiluoto (2006, 166) toteaa myös, että turvaverkkojen väliin puotavien näkökulmasta hyvinvoinnin ideologia näyttää rakentuneen viime sijassa työnideologian varaan. Näin silti, vaikka työkyky-yhteiskunnassa elämän oikeutus on yhä enemmän sidoksissa työhön ja samalla varma työsuhde on yhä harvemman oikeus.

Jussi Vähämäki (2009, 52-53) toteaa kirjassaan ”Itsen alistus”, että prekariaatin ongelma ei ole vakituisen työpaikan puuttuminen, vaan yleisen älyn alistaminen, vapaan liikkumisen ja yhteistyön estäminen, elämän mahdollisuuksien kahlitseminen jo ennalta. Prekarisaation ongelmat ovat siis syvemmällä kuin miltä päällisin puolin näyttää, ehkä juuri mahdollisuuksien kahlitseminen on yleisen älyn alistamista jollekin mekaaniselle. Vähämäki (2009, 52) toteaa myös, että prekaarissa työssä ihminen ikään kuin pakotetaan ihmiseksi, pakotetaan kykenemään omiin kykyihinsä, vailla mahdollisuutta tulla muuksi. Prekariaatin työssä ei siis ole mahdollisuutta luovuuteen, innovatiivisuuteen ja kokeiluihin. Franco Berardi (2006, 23) toteaa puolestaan kirjassaan tietotyö ja prekaari mielen-tila, ”*että epävakaiden arvojen sattumanvaraisessa valtakunnassa prekaarisuudesta tulee yhteiskunnan olemassaolon yleinen muoto. Prekaarisuus on elementti, joka muuttaa tuotantosyklin ja työmarkkinat. Prekaarisuus ei ole tuotantosuhteen erityinen ainesosa vaan tuotantoprosessin musta sydän.*”

Kansallisen kilpailukyvyn ja yhteiskunnallisen kehityksen turvaajana prekariaatti joutuu seuraamaan siis ikään kuin ”ulkokehältä” sitä, miten vaurautta jaetaan muualle. Vähään kannattaa tyytyä, mikäli vaihtoehtona on jäädä kokonaan ulkopuolelle, siis nykykäsi-

tyksen mukaan päätyä syrjäytyneeksi. Prekaarista työvoimasta ei voida puhua yhtenä joukkona, he eivät ole järjestäytyneet niin kuin esim. ay-liikkeiden jäsenet. Franco Berardi (2006, 26) kuvaa prekarisaatiota osuvasti kirjassaan tietotyö ja prekaari mielentila, jossa hän kuvailee, että ”prekaarin työn kokemuksessa ei ole mitään jatkuvuutta, enää ei mennä samaan tehtaaseen joka päivä, ei kuljeta samoja reittejä, tavata samoja ihmisiä, kuten teollisena aikana tapahtui. Tämän vuoksi on mahdotonta muodostaa kestävän yhteiskunnallisen organisaation muotoja. Yhteiskunnan kontrolli toimii velvoitteiden sisäistämisen ja vapaaehtoisen mutta, väistämättömien automatismien ketjulle alistumisen kautta.”

Vastikkeeton perustulo voisi olla yksi ratkaisu uuden työn murroksessa, se tunnustaisi jokaisen oikeuden toimeentuloon riippumatta siitä onko työ- tai ammattiyhdistyssuhteessa. Perustulo tasaisi arjen epävarmuutta ja sovittaisi paremmin yhteen työllisyyden ja työttömyyden jaksot sekä palvelisi niitä, jotka haluavat elää vähemmän kuluttaen mutta itse valitsemallaan tavalla. Erityisen tärkeänä seikkana voidaan pitää sitä, että perustulo poistaisi tarveharkinnan keskeisimmistä tulonsiirroista ja vähentäisi yhteiskunnan kannalta tehotonta ja yksilön kannalta nöyryyttävää luukulta luukulle kulkeamista. (Alanko-Kahiluoto 2006, 167.)

Hänninen (2004, 286) toteaa, että suomalaisessa mentaliteetissa on voimakas työnteon eetos, eikä perusturvan suuri kannatus Suomessa kerro siitä, perustulolla haluttaisiin luoda mahdollisuuksia kansalaistoiminnalle tai sellaiselle autonomialle, joka auttaisi ihmisiä valitsemaan työkeskeiselle ”raadannalle” vaihtoehtoisia elämäntapoja ja -tyylejä.

Hännisen (2004, 277) mukaan perustuloa voi lähestyä myös periaatteellisesta näkökulmasta, jolloin edistetään mm. taloudellista ta-

sa-arvoa, oikeudenmukaisuusperiaatteen ja kohtuullistamisperiaatteen mukaisesti. Keskustelu perustulosta ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä asettuu mielestäni jonkinlaiseen ristiriitaan keskenään. Keskustelussa nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä aktiivointitoimenpiteet, vastikkeellisuus sekä osallistaminen nähdään keskeisinä keinoina päämäärän saavuttamiseksi. Perustulossa taas ei ole näitä edellä mainittuja elementtejä, vaan siinä lähtökohtaisesti luotetaan enemmän yksilön omiin kykyihin ja keinoihin löytää itselleen sopiva ratkaisu toimeentulonsa turvaamiseen kuitenkin niin, että minimi toimeentulo on jo turvattu.

2.6 Lääke syrjäytymistä vastaan: työ

Yhteiskuntaan integroituminen työtä tekemällä on yhteydessä laajempaan eurooppalaiseen työnteon eetokseen. EU:n sosiaalinen Eurooppa tarkoittaa hyvän elämän toteuttamista ennen kaikkea palkkatyöhön integroitumisena. Työllisyys määrittää pitkälti yksilön sosiaalista arvoa. Kiinnittyminen Suomalaiseen yhteiskuntaan tapahtuu työnteon avulla. Käytännössä työelämään kiinnittyminen tarkoittaa lähinnä aktiivointitoimenpiteitä työttömien sekä pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Suomalaiseen korkean työetiikan yhteiskuntaan työn tekemisen eetos sopii hyvin. Lisäksi sen katsotaan olevan keskeisin osallistumisen väylä. Perusteluna tämä on vahva, jopa siinä määrin, että toimenpiteiden katsotaan olevan perusteluja silloinkin, kun ne saattavat johtaa yksilön oikeuksien ja itsemääräämisen vähenemiseen. Toimenpiteet, joilla työllisyyttä edistetään, ovat valikoituneet helposti työllistettävien eduksi. Sen sijaan, vaikeammin työllistettävien kohdalla tämä on tarkoittanut sitä, että työttömyyden rakenne on muuttunut hankalimmaksi. (Raunio 2006, 83-84.)

Palkkatyökeskeisyyden lisäksi ja erityisesti sen rinnalla syrjäytymiskeskustelussa nousee esiin näkemys, jonka mukaan jokainen on yhteiskuntaan kiinnittymisissään oman onnensa seppä, eli vastuullinen omista valinnoistaan sekä niiden seurauksista. Suutari (2002, 29) viittaa Pajuun ja Vehviläiseen (2001, 65) jotka väittävät, että varsinkin julkisessa keskustelussa syrjäytyminen määritellään usein yksilön omaksi syyksi. Julkisessa keskustelussa esiin nousee vanha jaottelu ”kunniallisiin” ja ”kunniattomiin” kansalaisiin sekä ”ansaitseviin” ja ”ansaitsemattomiin”. Tämän taustalla vaikuttaa moralisoiva uusliberalistinen näkemys, jonka mukaan nuoret ovat koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella ennen muuta oman laiskuutensa ja kelvottomuutensa vuoksi. Tämän käsityksen turvin voidaan perustella vastikkeellista sosiaaliturvaa. (Suutari 2002, 28-29.)

Suomessa eurooppalaista syrjäytymisretoriikkaa noudattaen syrjäytyminen määritellään seuraukseksi siitä, että yksilöä yhteiskuntaan kiinnittävät sosiaaliset sidokset heikkenevät ja hajoavat asteittain. Keskeisimmäksi elämää määrittäväksi sosiaaliseksi sidokseksi ja normiksi jäsentyy palkkatyön tekeminen. Palkkatyön arvoa menestyksen mittarina ei ole heikentänyt edes sen tuottamat kielteiset piirteet kuten työuupumus ja vanhempien työelämässä menestymisen omien lasten hyvinvoinnin kustannuksella. (Suutari 2002, 27-29.)

Yhteiskuntaan integroitumista ja syrjäytymistä ei pitäisi Suutarin mukaan nuorten kohdalla tulkita vain taloudellisesta näkökulmasta, koska se on tulkintana liian suppea. Työ ja koulutus eivät yhdessäkään muodosta riittävää integraatioperustaa, koska kaikille nuorille ei yksinkertaisesti riitä pelkästään palkkatyöhön johtavia elämänpolkuja. Nuorten integraatiossa yhteiskuntaan on kysymys enemmän, niin kuin syrjäytymisessäkin on kyse enemmän kuin vain

työn puuttumisesta. Useimmat tutkijat näkevät nuorten syrjäytymisen monitahoisena ja laajana kumuloituvana ongelmakenttänä. Tästä huolimatta nuorten syrjäytymisestä on muodostunut varsin suppea kuva. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää tutkimusta, joka tarkastelee lähinnä nuorten marginaaliasemaa työn ja työttömyyden aspektista tai vaihtoehtoisesti koulutuksen näkökulmasta. (Suutari 2002, 104-105.)

Yksilöllinen saa olla tiettyyn rajaan asti. Poikkeamat palkkatyöläisyyteen johtavilta poluilta, esimerkiksi koulutusten keskeyttämiset, tulkitaan usein vähintäänkin tilapäiseksi karsiutumiseksi yhteiskunnan valtavrasta. Toisaalta joidenkin tutkimusten valossa näyttää, että koulutuksen keskeyttäminen ei välttämättä johda laajempaan yhteiskunnasta syrjäytymiseen, vaan on pikemminkin osa nuoren oman paikan etsiskelyprosessia. Nuorelle koulutuksen keskeyttäminen ja vaihtoehtoinen, työmarkkinoiden ulkopuolella polveileva elämänpolku ei välttämättä ole kohtalonkysymys. Tähän oman paikan ja identiteetin etsiskelyyn syrjäytymiskeskustelu ei juuri jätä tilaa. Esimerkiksi perheen ja ystävien tarjoamat sosiaaliset verkostot voivat tällöin olla nuorelle merkittävä sosiaalisen tuen lähde. Niiden kautta voi myös rakentua hyvinvointia edistävää luottamusta, sosiaalista pääomaa ja kumppanuutta. Myöskään opiskelijoita ei voida pelkän pienituloisuuden perusteella pitää syrjäytyneinä. He ovat itse valinneet opiskelun ja kyse on väliaikaisesta tilanteesta, joka ei heidän elämänvaiheessaan poikkea normaalista. Tämän perusteella voidaan kysyä, onko yksilö syrjäytynyt silloin, jos hän tietoisesti valitsee elämisen valtakulttuurin ulkopuolella.

(Suutari 2002, 30-35.)

2.7 Lisää lääketta: aktivointia ja vastikkeellisuutta

Rekommodifikaatiolla tarkoitetaan sellaisia pyrkimyksiä, joilla kansalaisten toimeentulo pyritään siirtämään sosiaaliturvasta työhön, asettamalla työ etusijalle. Työstä tehdään kaikissa tapauksissa sosiaaliturvaa kannattavampaa, lisäksi sosiaaliturvaa muotoillaan työhön kannustavaksi sekä ”työystävälliseksi”. Tätä nimitetään myös *workfare* politiikaksi. Suomessa mentaalinen siirtymä tasa-arvoisesta kannustavaan sosiaalipolitiikkaan on ollut yksi viime vuosikymmenten merkittävimmistä sosiaalipoliittisista siirtymisistä. Poliittiselle agendalle kannustavuusajattelu ilmaantui viime vuosikymmenen puolivälissä. Poliitikot pitivät tätä kannustinlouku-uudistusta merkittävänä sosiaalipoliittisena uudistuksena. Työs-kentelyä ohjasi nimetty kannustinloukkutyöryhmä, jossa vanha ja uusi sosiaalinen mentaliteetti joutuivat törmäyskurssille. Ns. vanhaa mentaliteettia edustivat huoli köyhyydestä sekä eriarvoistumisesta, kun uutta mentaliteettia edusti näkökulma liian anteliaasta sosiaaliturvasta. Lisäksi vielä edustettuna oli niitä, joiden mielestä pysyviä ratkaisuja saadaan aikaiseksi siirtämällä kansalaisia sosiaaliturvan varasta työelämään. Kohderyhminä olivat erityisesti työttömät, toimeentulotuen saajat, ikääntyvät ja pienten lasten vanhemmat. (Julkunen 2005, 352 - 353.)

Kannustinuudistusten ohella myös rekommodifikaatiopolitiikan aluetta ovat aktivointiuudistukset, joilla pyritään uudistamaan sosiaali- sekä työvoimapolitiikan aktiivisuutta. Suomessa aktivointiuudistusten alulle panijana voidaan pitää työmarkkinatuen käyttöönottoa vuonna 1994 sekä siihen liitettyjä erityisesti nuoria koskevia sanktioita. Tätä uudistusta seurasivat mm. toimeentulotuen saajien velvollisuudet ja sanktioiden tarkastaminen, työhallinnon palvelujen uudistaminen ja siihen liittyvä yhdistelmä-tuen käyttöönotto, kuntoutuksuuudistukset sekä sosiaalipolitiikan uudistus, joka piti si-

sällään mm. lain kuntouttavasta työtoiminnasta. (Julkunen 2005, 353-354.)

Julkunen (2006, 210) toteaa, että aktiivisuus on viranomaisten määrittelemää, eikä näin ollen ole omaehtoista ja itse luotua aktiivisuutta. Aktivointia voidaan tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Se voidaan käsittää pakon ja pakottamisen sijaan mahdollisuutena, joka kohentaa yksilön työmarkkinakelpoisuutta tai oikeutena työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen.

Aktivointipolitiikkaa voidaan pitää erilaisten ideologioiden hybridinä. Aktivointipolitiikan taustalta voidaan paikantaa sosiaaliriippuvuusdiskurssia, huolta työllisyydestä, sosiaalipolitiikan kustannuksista sekä työttömien moraalista ja ammatillisesta työvalmiudesta. Aktivoinnin keinoin pyritään luomaan väyliä ns. normaaleihin rutiineihin. Aktivointi ei onnistu kuitenkaan pelkästään kehoittamalla, aktiivisuuteen on velvoitettava. Sosiaaliturvan muuttamista osittain vastikkeelliseksi voidaan pitää yleisenä suuntauksena Euroopassa ja sen ulkopuolellakin. Sosiaaliturvan vähimmäisturvaan on liitetty työ- tai muita aktiivisuusvastikkeita. (Julkunen 2006, 206-207.)

Työttömän oikeuksia korostava puhe sosiaalipolitiikassa päättyi lamaan 1990-luvulla, jolloin tapahtui yleisemminkin käänne suhtautumisessa työttömiin. Laman aikaan ja sen jälkeenkin työpaikkoja ei ollut tarjolla riittävästi. Tilapäinen työttömyys muuttui pitkäaikaistyöttömyydeksi ja osan kohdalla se tarkoitti ajautumista kokonaan työmarkkinoiden laidolle. Tässä vaiheessa EU-ajattelun mukaisesti ongelma määritettiin työttömyyden sijasta syrjäytymiseksi ja toimeentulon turvaaminen määritettiin aktivoinniksi tai inkluusioksi. Suomessa laman jälkeen tiukkenevassa talouden ilmapiirissä lisääntyi keskustelu työtä vieroksuvista ihmisistä. Aiem-

pi myötätuntoisempi ilmapiiri vaihtui työtöntä vastuuttavaan puheeseen. Aktiivinen työvoimapolitiikka sai rinnalleen aktiivisen sosiaalipolitiikan. (Julkunen 2006, 206 - 208.)

Julkunen (2006, 209) toteaa, että vastikkeellisesta sosiaaliturvasta käydyissä keskusteluissa on ollut poliittisia sekä sosiaalieettisiä yhteenottoja, mutta keskustelu on hiljalleen vaimentunut. Julkunen (2006, 209) näkee, että tässä on kyse laajemmasta rakenteellisten ongelmien yksilöllistämisestä. Julkunen (2006, 210-211) mukaan vastikkeellinen ja vastikkeeton ”raha” eivät ole selkeitä kategorioita, vaan tarkastelun alle ovat joutuneet ei-ansaitut ja tarpeen toteuttamiseen nojaavat perus- ja vähimmäisetuudet, kuten työmarkkinatuki ja toimeentulotuki. Vaikka nämä etuudet on suojattu perusoikeuksissa, silti ne ovat vähiten legitiimejä.

Nuorisotakuu ja etsivät nuorisotyöntekijät ottavat koppia näistä ”huilaavista tai putoavista” nuorista. Lukuisat ESR:n ohjelmat ja hankkeet pyrkivät nuoren syrjäytymisen ehkäisemiseen juuri aktiivisen osallistamisen avulla. Lisäksi sosiaaliturvaan näiden nuorten osalta on kytketty yhä enenevässä määrin sellaisia vastikkeellisia etuuksia, jotka perustuvat siihen, että nuori osallistuu johonkin aktivointitoimenpiteeseen saadakseen välittömän toimeentulon. Osallistumisessa ja osallistamisessa on selkeä käsitteellinen sekä tosiasiallinenkin ero. Martti Siisiäinen (2010) on erottanut osallistumisen ja osallistamisen siten, että osallistuminen on toimijan itsensä generoimaa toimintaa oma-aloitteellista ja näin ollen ideaalisesti vapaaehtoista. Edellä mainitun määrittelyn mukaan osallistavien toimenpiteiden tavoitteena ei ole nuoren oman äänen kuuleminen, vaan toimeenpanijaa ohjaava intressi. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseiset nuoret tulevat määritellyiksi jonain muuna kuin oman elämänsä subjekteina. He ovat kohteita, joihin kohdistetaan osallistavia toimenpiteitä sellaisen tahon toimesta, jolla on valta määrittää,

minkäläinen osallistuminen on oikeanlaista. Tällöin mahdollisuudet ovat rajalliset ja pitkälti ennalta määritellyt. Lisäksi tämä on selkeä viesti siitä, että kaikkien olisi sisäistettävä yhteiskunnan konventiot. Nuori, joka toimii aktiivisesti jollain areenalla ja osallistuu, voi kuitenkin olla samaan aikaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella.

2.8 Syrjäytyminen kansallisena turvallisuushkana

Suomessa marraskuussa 2011 valtioneuvoston asettaman hankkeen toimesta laadittiin kansallinen sisäisen turvallisuuden ohjelma, jonka tavoitteena on lisätä arjen turvallisuutta ja puuttua niihin ongelmiin, jotka vähentävät kansalaisten turvallisuutta tai turvallisuuden tunnetta. Sisäisen turvallisuuden ohjelma on valtioneuvoston periaatepäätös, joka on osa hallituksen ohjelman toimeenpanoa. Tällä hankkeella pyritään tavoitteisiin, jotka varmistavat suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointia ja kilpailukykyä tulevaisuudessa. Sisäisen turvallisuudenohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon osallistuvat kaikki ministeriöt sekä niiden hallinnonalat. Valmistelussa olivat mukana myös järjestöjen ja elinkeinoelämän edustajia. Sisäisen turvallisuuden ohjelma toimeenpantiin osana ministeriöiden ja niiden hallinnonalojen toiminnan ja talouden suunnittelua sekä tulosohjausta. Ohjelman toimeenpanoa tukevat alueelliset toimeenpanosuunnitelmat, joissa ohjelmassa päätettyjen toimenpiteiden toimeenpano on esitetty käytännön toimina aikatauluineen.

(Sisäministeriö 2011.)

”Valtioneuvosto asetti 3.11.2011 hankkeen laatimaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaa vuosille 2011-2015. Hallitusohjelman tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisim maa, jossa ihmiset ja eri väestöryhmät kokevat yhteiskunnan yhdenvertaisena ja oikeudenmukaisena. Sisäisen turvallisuuden ohjelman sisältö muodostuu arjen turvallisuuden ongelmien ennaltaehkäisystä ja ratkaisusta.

Keskeisimmät kotimaiset haasteet ovat syrjäytyminen ja yhteiskunnan jakautuminen. Ohjelman koordinoinnista vastaa sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä, jonka puheenjohtaja on sisäasiainministeri Päivi Räsänen. Ohjausryhmä huolehtii siitä, että hallitusohjelman linjaukset ja ministeriryhmän päätökset otetaan ohjelman valmistelussa huomioon. Sisäisen turvallisuuden ohjelma valmistui 14.6.2012. Toimeenpanon varmistamiseksi laaditaan alueelliset toimeenpanosuunnitelmat laajassa yhteistyössä aluehallintovirastojen johdolla.” (Sisäministeriö 2011.)

Yllä olevasta tekstistä ilmenee, että suomalaisessa yhteiskunnassa syrjäytyminen ja yhteiskunnan eriarvoistuminen koetaan huomattavana riskinä maan sisäiselle turvallisuudelle. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on omana erillisenä asiakokonaisuutena nostettu esiin syrjäytymisestä johtuvat turvallisuushaasteet. Syrjäytymisen nähdään olevan keskeinen riskitekijä turvallisuusongelmien taustalla. Syrjäytymiseen tässä ohjelmassa liitetään kiinteästi päihteiden ongelmakäyttö. Päihteiden käytön nähdään olevan yhteydessä muiden syrjäytymistä edistäviin tekijöihin kuten rikollisuuteen. Syrjäytymisen nähdään vaikuttavan negatiivisesti yksilöön ja lähipiiriin ja laajemminkin koko yhteiskunnan turvallisuuteen. Ohjelmassa mainitaan myös, että ”*koulupudokkuus ja työttömyys lisäävät nuoren riskiä syrjäytyä ja joutua mukaan rikolliseen toimintaan. Tieto koulupudokkuuden ja työttömyyden merkityksestä nuoren tulevalle elämälle on lisääntynyt, ja tämä on tehostanut työtä koulupudokkuuden ennalta ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.*”

(Sisäministeriö 2011.)

Viimeisin sisäisen turvallisuuden strategia hyväksyttiin valtioneuvostossa 5.10.2017. Strategia on laadittu sisäisen turvallisuuden selonteon pohjalta toukokuussa 2016. Strategian tavoitteena on ohjata koko suomalaisen yhteiskunnan toimintaa turvallisemmaksi. Tur-

vallisuus on tässä raportissa enemmän kuin viranomaisverkoston toiminta. Selonteossa todettiin, että kansallinen sisäisen turvallisuuden strategia toimenpiteineen tulee valmistella kuntien, maakuntien, järjestöjen, elinkeinoelämän sekä hallinnon eri alojen asiantuntijoiden yhteistyönä. Strategian nimi on Hyvä elämä – turvallinen arki. Sisäisen turvallisuuden strategia. (Sisäministeriö 2017.)

Kansallinen sisäisen turvallisuuden strategia, Hyvä elämä - turvallinen arki korvaa siis aiemman edellä esitellyn ohjelman vuodelta 2011. Syrjäytyminen on tässä strategian johtopäätöksissä nostettu merkittävimmäksi sisäisen turvallisuuden uhkaksi. ”*Suomen keskeisin sisäisen turvallisuuden haaste on laajeneva, monimuotoinen syrjäytyminen. Se lisää yhteiskunnallisten häiriöiden riskiä ja määrittelee suurelta osin turvallisuusviranomaisten tuottaman reaktiivisen palvelun tarpeen. Radikalisoituminen ja ääriliikkeiden voimistuminen ovat monimuotoisen syrjäytymisen äärimmäisiä seurauksia.*” (VALTO, Valtioneuvoston julkaisuarkisto 2017, 29.)

Strategiassa otettiin kantaa myös kansakunnan polarisoitumiseen, jonka todettiin olevan monimuotoista. ”*Nykyisen kaltaisen kehityksen jatkuessa taloudellinen hyvinvointi polarisoituu eri väestöryhmien ja alueiden välillä. Myös sosiaalinen, sivistyksellinen ja terveydellinen polarisaatiokehitys haastaa turvallista hyvinvointiyhteiskuntaa. Eriarvoistuminen ja syrjäytyminen ovat suurimpia perinteisten turvallisuusuhkien kuten rikollisuuden ja sen uhriksi joutumisen taustatekijöitä. Syrjäytymisilmiössä erilaiset ongelmat, kuten sosioekonomiset, päihde- ja mielenterveysongelmat kasautuvat usein samoille henkilöille. Nuoret miehet tekevät ikäryhmän kokoon nähden suhteellisesti eniten rikoksia ja syrjäytymisuhan piirissä olevien nuorten aikuisten osuus on kasvamassa.*” (VALTO, Valtioneuvoston julkaisuarkisto 2017, 30.)

Syrjäytymistä pidettiin siis sisäisen turvallisuuden merkittävimpanä uhkana sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuosina 2011-2015. Edelleen vuonna 2016 syrjäytyminen nostettiin merkittävimmäksi sisäisen turvallisuuden uhkaksi valtioneuvoston selonteossa sekä vuonna 2017 laaditussa kansallisessa sisäisen turvallisuuden strategiassa, Hyvä elämä - turvallinen arki strategiassa, syrjäytymisen todettiin olevan edelleen merkittävin kansallinen uhka.

2.9 Maahanmuutto ja syrjäytymiskeskustelu

Maahanmuuttajien työllistymiseen ja työttömyyteen on kiinnitetty huomiota yhteiskunnallisessa keskustelussa. Suomalainen maahanmuuttopolitiikka ei ole työmarkkinalähtöistä, vaikka maahanmuuttajien työllisyys on saanutkin runsaasti huomiota osakseen. Suomeen maahanmuuttajat tulevat useammin humanitäärisistä ja perhesyistä kuin työperäisistä syistä. Suomeen tulevassa maahanmuuttajaväestössä on vain vähän niitä, joilla on työpaikka Suomessa, toisin kuin muissa Euroopan maissa. Kris Clark (1999) toteaa suomalaisen monikulttuurisuuspuheen olevan polarisoitunutta. Toisaalla ovat suomalaiset ja toisaalla maahanmuuttajat, nämä kategoriat mielletään toisiaan poissulkeviksi. Monikulttuurisuus, eli ulkomaalaiset ovat vieras asia, joka täytyisi saada hallintaan erilaisin toimenpitein, jotta saavutettaisiin toivottu tila, eli suvaitsevaisuus. (Forsander 2004, 199-201.)

Maahanmuuttajien läsnäolon yhteiskunnassa odotetaan automaattisesti aiheuttavan ristiriitoja. Maahanmuuttajien ja suomalaisten kulttuurien kohtaamisessa ajatellaan piilevän kulttuurikonfliktien siemenen. Asenteet ulkomaalaisia kohtaan heijastavat kansallisvaltion omakuvaa. Kansalaisuuden kattavuus sekä oikeus hyvinvointipalveluihin nousevat uudella tavalla keskustelun aiheeksi. Ulkomaalaisasennetutkimuksissa Pohjoismaista saadut tulokset kertovat, että enemmistö vastaajista pitää maahanmuuttajia korkean elintason

hyväksikäyttäjinä. Maahanmuuttajan vakaata työsuhdetta pidetään integraation mittarina. Ajatuksena maahanmuuttajien integroimisesta yhteiskuntaan on olettamus siitä, että on jokin keskus, johon maahanmuuttajien tulee integroitua. Maahanmuuttajat täytyy kiinnittää yhteiskuntaan yhteisön koheesion nimissä. Integraatio on tässä yhteydessä kuitenkin ongelmallinen käsite, koska ei ole mitään keskustaa yhteiskunnassa, johon maahanmuuttajat tulee kiinnittää. Tässä yhteydessä integraatio käsitteeseen liittyy normatiivinen vaatimus sosiaalisesta järjestyksestä, joka otetaan yleensä annettuna. (Forsander 2004, 204-205.)

Maahanmuuttokeskustelussa integraatiokäsite on politisoitunut, sitä ohjaa oma maahanmuuttoa koskeva integraatiopolitiikka lainsäädännön ja hallinnon tasolla. Maahanmuuttajat tulevat määritellyiksi hallittavina objekteina, joita pyritään ottamaan hallintaan. Lopulta maahanmuuttajien integraation määrittää hallintokoneisto, joka tulee samalla määrittäneeksi integroimattomuudenkin, eli syrjäytymisen. Kansallinen integraatiopolitiikka sanktioi integroimattomuuden eli syrjäytymisen omin keinoin. Integroituminen tarkoittaa siis normin mukaista toimintaa, johon kuuluvat opiskelu ja työllistyminen. Maahanmuuttajat eivät ole useinkaan yhteiskunnan keskiössä, vaan heidät pitää kiinnittää sinne eli integroida. Keskiöstä katsottuna reunoille jääminen ei ole suotavaa, koska se edustaa yhteiskunnallista epäjärjestyä sekä normin vastaista toimintaa. Forsander (2004, 206) viittaa Mark Grahamiin (1999), jonka mukaan Pohjoismaissa maahanmuuttajien kiinnittyminen yhteiskuntaan tapahtuu sosiaaliturvan eikä työmarkkinoiden kautta ja tästä seuraa legitimeettiongelma protestanttista työetiikkaa korostavissa Pohjoismaissa. (Forsander 2004, 205-206.)

Maahanmuuttajia koskeva integraatiopuhe on negatiivista sävyllään, koska sitä hallitsee ongelmallisuuden ja irrallisuuden logiikka,

joka edustaa tietynlaista normivajetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä voisi kutsua eräänlaiseksi suomalaisuusvajeeksi. Kuitenkin tämän suomalaisuusvajeen korjaaminen on loputon, koska se sisältää asioita, joihin ei voi itse paljoakaan vaikuttaa. Näitä voivat olla mm. erilainen aksentti, hiusten väri, pukeutuminen ja nimi. Pohjoismaissa työtä pidetään ensisijaisena tulojen turvaajana ja se on myös yksilön arvon mittari. Siihen eivät kuulu niinkään suku, peritty omaisuus tai perheen asema yhteiskunnassa. Kuitenkin useiden tutkimusten mukaan Pohjoismaissa maahanmuuttajat integroituvat ensi sijassa sosiaaliturvallisuuteen. (Forsander 2004, 209-211.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Aineisto yksi ja sen syntykonteksti

Asetin aiemmassa kandidaatin tutkielmassani ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi: *Minkälaisia diskursseja Helsingin Sanomissa syrjäytymisestä tuotettiin syys- ja lokakuussa 2012?* Helsingin Sanomat on valtakunnallinen sanomalehti, jonka levikkialuetta on koko valtakunta. Helsingin Sanomat ovat omalta osaltaan kirjoittelullaan tuottamassa kuvaa syrjäytymisestä.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 15) toinen tutkimukselle asetettava kysymys oli: *Mikä tai mitkä sitaatit nousivat Helsingin Sanomien kirjoittelussa syys- ja lokakuussa vallitseviksi?* Toisin sanoen, mikä tai mitkä sitaatit saivat aineistossa hegemonisen aseman. Jokinen ja Juhila (1993, 89) pitävät tärkeänä kysymystä, miten aineistosta tunnistettuja hegemonisoituneita diskursseja tuotetaan ja miten niitä uusinnetaan. Tavoitteena on analysoida prosesseja, joissa itsestään selvinä pidettävät asiat rakentuvat niin, että ne syrjäyttävät muut vaihtoehdot. Hegemonisoituneen diskurssin tunnistaminen aineistosta voidaan aloittaa pohtimalla, onko aineiston moninaisuus, kompleksisuus ja sen ristiriitaisuus väistyneet yksin-

kertaistamisen tieltä? Yksinkertaistamisessa on usein kyse käytäntöjen tai tietojen naturalisoinnista. Analyysille voi esittää kysymyksen, miten tiettyjen tietojen tai käytäntöjen sosiaalisesti tuotettu alkuperä häviää ja ne alkavat näyttäytyä luonnollisina itsestään selvyyksiltä. Myös yhteiseen hyväksyntään sekä jaettuihin kulttuuriin konventioihin voidaan vedota diskurssin hegemonisen aseman savuttamiseksi. (Juhila, Jokinen 1993, 89-96.)

Kolmas tutkimukselle asetettava kysymys oli: *Miten syrjäytymispuhetta tuotettiin todeksi Helsingin Sanomien kirjoittelussa.*

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 15-16) tuon esiin erilaisia diskurssianalyttisiä metodeja, joilla syrjäytymispuhetta tuotettiin todeksi. Juhila (1993, 152) nimeää faktuaalistamisstrategiat eräänlaiseksi vakuuttelun muodoksi, jossa jonkin tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että se saadaan näyttämään ainoalta oikealta ja kiistattomalta totuudelta. Tämän kaltaisen puheen vastakohtana näyttäytyy epävarmalta kuulostava tai hyvin spekulatiivinen puhe. Jokisen ja Juhilan (1999, 77) mukaan retorisuutta tutkittaessa huomio keskittyy niihin tapoihin, joilla asioita ajetaan. Edelleen Jokisen ja Juhilan mukaan retorisuus tarkoittaa kielen käytön avulla tietyille yleisölle suunnattua vakuuttelua ja suosittelua, jossa tavoitteena on saada kohderyhmä asian taakse. Tästä vielä askeleen pidemmälle menee faktan konstruoinnin retoriikka. Juhilan ja Jokisen (1999, 78) mukaan faktan konstruoinnin ideassa sen sijaan, että keskityttäisiin pohtimaan miten hyvin kieli kuvaa olemassa olevia tapahtumia sekä asiantiloja kysytäänkin, miten tietynlaiset versiot asiantiloista argumentoidaan faktuaalisiksi.

3.2 Aineisto kaksi ja sen syntykonteksti

Aineistoksi tähän pro gradututkielmaan valitsin kandidaattityöni aineiston lisäksi Helsingin Sanomien lehtikirjoittelun syrjäytymisestä koko vuoden 2013 ajalta. Vuoteen 2013 ei sijoittunut eduskunta- eikä kunnallisvaaleja, joten aineisto kaksi ei sisällä niin politisoitunutta keskustelua syrjäytymisestä kuin aineisto yksi, johon sijoittui presidentti Niinistön, Ihan tavallisia asioita kampanja sekä kunnallisvaalit. Aineistoa yksi voi kuvata erityiseksi, koska aineisto sijoittuu erityiseen ajanjaksoon. Aineisto kaksi sen sijaan sijoittuu yleisempään kontekstiin.

Hakusanalla ”syrjäytyminen” tuli Helsingin Sanomien hakukoneesta yhteensä 51 osumaa ajalla 1.1.2013 - 31.12.2013. Kolme artikkelia jätin tässä vaiheessa suoraan pois, koska ne olivat mainoksia, joissa mainittiin sana syrjäytyminen. Aineistoon kaksi sisältyy siis yhteensä 48 artikkelia. Näistä Helsingin Sanomien toimittajien kirjoittamia artikkeleita oli kaikkiaan 17 kappaletta. Muiden toimittajien kuin HS:n toimittajien artikkeleita oli viisi kappaletta. HS:n teettämiä analyysejä oli kolme kappaletta. Kolumneja oli kaksi kappaletta. Mieli-pidekirjoituksia oli kaikkiaan 18 kappaletta. Lisäksi oli kolme artikkelia, jotka jätin analyysin ulkopuolelle, koska en löytänyt niistä kosketuspintaa käsiteltävään aiheeseen. Aineiston rajaus liittyykin lähinnä kirjoitusten käytettävyyteen tutkimuksessa. Vuoden tarkastelujakso Helsingin Sanomien kirjoittelusta sisältää keskustelua syrjäytymistematiikasta jo siinä määrin, että asettamieni tutkimuskysymysten tarkastelu onnistuu.

3.3 Tutkimukselle asetetut tutkimuskysymykset

Olen asettanut tähän pro gradututkielmaani seuraavat lisätutkimuskysymykset;

1) Kuka on syrjäytynyt? Etsin vastausta tähän kysymykseen, koska syrjäytyminen ei ole lääketieteellinen diagnoosi tai selkeä fakta, vaan perustuu jonkinlaiseen määrittelyyn. Etsin aineistosta näitä määrittelyjä, joiden avulla henkilö tulee määritellyksi syrjäytyneeksi.

2) Mistä syrjäytymisen katsotaan johtuvan? Tähän kysymykseen pyrin löytämään vastausta niistä argumenteista, joita liitetään syrjäytymisen syihin.

3) Mitä keinoja syrjäytymisen torjumiseksi katsotaan olevan? Mikäli ihminen määritellään syrjäytyneeksi, niin täytyyhän siihen olla keinoja, joilla voidaan ehkäistä ja auttaa syrjäytynyttä. Etsin aineistosta, niitä konkreettisia keinoja sekä niitä keskusteluja, joissa tälle syrjäytymisen asialle on tehtävissä jotain.

4) Kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain? Tässä viimeisessä tutkimuskysymyksessä etsin vastausta siihen, ketkä ovat niitä tahoja, jotka voivat toimia syrjäytymisen vähentämiseksi. Ovatko niitä kaikki kansalaiset vai asiantuntijat?

Väliverronen (1993, 32–33) esittää, että joukkoviestimissä valta ei tule pelkästään esille siinä, miten asioita merkityksellistetään vaan myös siinä, keiden ajatellaan olevan oikeutettuja puhumaan toisten nimissä ja keiden puhetta pidetään legitiiminä tai oikeana ja millä perustein. Fairclough (1997, 58–59) toteaa, että tiedotusvälineet säätelevät, kuka saa osallistua tekstien ja todellisuuden tuottamiseen. Esille pääsevät usein ne, joilla on taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa. Fairclough (1989, 49) korosta, että vuorovaikutuksessa tapahtuvassa keskustelussa puhumisen tavat valitaan usein sen mukaan, miten toisen osapuolen ajatellaan puheeseen reagoivan. Kun taas julkisissa tiedotusvälineissä puhe suunnataan suurelle joukolle, ideaalille yleisölle.

Tiedotusvälineiden puolueellisuudesta, manipuloivuudesta ja ideologiasta käytävässä keskustelussa kysymys representaatiosta on pysyvä aihe, mutta sen sijaan identiteetteihin ja suhteisiin on kiinnitetty vähemmän huomiota. Tiedotusvälineiden laaja sosiaalinen vaikutus ei ole yhteydessä vain siihen, miten valikoivasti maailmaa

niissä esitellään, vaan minkälaisia sosiaalisia identiteettejä ja itsen versioita ne projisoivat ja minkälaisia kulttuurisia arvoja ne tuovat mukanaan. Tekstiä kirjoitettaessa muodolliset valinnat, kuten kielelliset ja sanastolliset määräävät, mikä merkitys valitaan ja kuinka tietty tapahtuma tai asiointi representoidaan. Millä tavoin teksti osoitetaan jollekulle ja mitä identiteettejä tuodaan esiin? (Fairclough 1997, 30.)

3.4 Media-aineisto tutkimuksen aineistona

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 6-7) totean, että syrjäytymisen yksi merkittävä ilmenemismuoto on juuri sen runsas käyttö mediasa. Sanomalehtiaineiston vahvuus löytyy sen kattavuudesta. Tarkastelun alla ovat mm. ne syrjäytymiseen liitetyt esi- ja taustalelut, joihin sanomalehtikirjoittelussa usein viitataan. (Jokinen 1999, 41). Tutkimuksessani analysoin sekä tulkitsen Helsingin Sanomien kirjoitusten tuottamia kuvauksia todellisuudesta. Tulkitsen näiden sanomalehtikirjoitusten tuottamia merkityksiä ja samalla tuotan niitä itse. Kielenkäyttöni tutkijana ei ole faktojen raportointia, vaan yhtä lailla sosiaalisen todellisuuden luomista.

Pro gradututkielmani on siis tulkintaa Helsingin Sanomien syrjäytymistä käsittelevien kirjoitusten merkityksellistämistä todellisuudesta.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 14) todetaan, että Foucault`n mukaan tieto ja valta kytkeytyvät toisiinsa. Tieto tuottaa valtaa ja valta tuottaa tietoa. Foucault tarkoittaa vallalla hallintaa ja tiedolla hän viittaa tieteellisiin diskursseihin. Ihmistieteellä on tehtävä patologisen ja normaalin rajan vetämisessä. Tähän liittyy luokittelut sekä luonnehdinnat poikkeavuudesta. Tuotettu tieto liittyy osaksi

normalisoivia toimenpiteitä, vahvistaa käsitystä niiden tarpeesta sekä luo lopulta pohjaa suunnittelulle. (Juhila 2009, 58-61.)

3.5 Teoreettismetodologisena viitekehyksenä sosiaalinen konstruktionismi ja syrjäytyminen

Pro gradututkimuksen teoreettismetodologisena viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi. Tarkastelun keskiössä ovat kieli sekä sen merkitykset. Näiden avulla tuotetaan ja ylläpidetään käsitystämme todellisuudesta. Kielen merkityksillä saamme tietoa meitä ympäröivästä maailmasta. Bergernin ja Luckmannin (1995, 13, 32) mukaan sosiaalisen konstruktionismin perusidea on tarkastella prosesseja, joiden kautta mistä tahansa tietokokonaisuudesta voi tulla sosiaalisesti hyväksyttyä todellisuutta. Heidän mukaansa kieli toimii koordinaattina, joka tekee ympäröivästä maailmasta merkityksellisen.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 9) tuon esiin sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdat, sen kehittäjänä tunnetun Vivien Burrin mukaan. Sosiaalisessa konstruktionismissa suhtaudutaan kriittisesti itsestään selvyytensä pidettyyn tietoon. Toiseksi käsityksemme asioista ja ilmiöistä ovat kulttuurissamme syntyneitä sekä historiallisesti rakentuneita, joten tästä näkökulmasta katsottuna asioita ja ilmiöitä voidaan siis pitää suhteellisina eikä ainoana totuutena. Kolmanneksi totuutta tuotetaan ja synnytetään ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa, jotka eivät välttämättä vastaa parhaiten ulkoista todellisuutta. Neljänneksi Burr asettaa oletuksen siitä, että tieto ja sosiaalinen toiminta kuuluvat yhteen. Esimerkkinä hän mainitsee poikkeavuuteen suhtautumisen. Suhtautumiseen vaikuttaa miten poikkeavuus ymmärretään, määritellään ja minkä ajattelun olevan sen syynä. Tähän määrittelyyn sisältyy valtaa ja näin tiedosta tuleekin osaltaan poliittinen kysymys. Tutkijallakin on täs-

sä prosessissa oma vastuunsa tiedosta, jota hän tuottaa. (Burr, 1995, 2-5.)

Burr jatkaa että, sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksiin kuuluu ajatus, että sosiaaliset prosessit myös ylläpitävät tietoa. Ihmiset rakentavat välillään tietoa ja yhteisiä ymmärrystapoja päivittäisessä vuorovaikutuksessa, eli tieto ja sosiaalinen toiminta ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Totuus ei ole absoluuttinen vaan pikemminkin sosiaalisten prosessien sekä vuorovaikutusten aikaansaama tuote. Sosiaalisessa konstruktionismissa ajatellaan, että on olemassa lukuisia mahdollisia sosiaalisia konstruktioita maailmasta, joista kukin tuo mukanaan erilaista toimintaa tai kehottaa erilaiseen toimintaan. Erilaiset pysyvämmät selitykset maailmasta ylläpitävät sosiaalisen toiminnan malleja ja samalla sulkevat toisia pois. (Burr 1995, 4-5.)

Havaitsin jo kandidaatin tutkielmassa että, syrjäytymisen merkittävä ilmenemismuoto on sen runsas käyttö mediassa. Lehdissä syrjäytymisen riskeistä ja syrjäytymisestä kirjoitetaan yleensä melko kritiikittömästi. Siitä kirjoitetaan ja puhutaan, kun halutaan perustella jotain omaa näkemystä oikeaksi tai ajaa jotain asiaa eteenpäin tai halutaan perustella vaikkapa henkilöresurssin lisäämistä alueelle, jolla ajatellaan olevan yhteys syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Mediassa tuotettua puhetta tai kirjoittelua voidaan tutkia esimerkiksi diskurssianalyysin avulla. Mediatutkija Fairclough (1997, 14–15) jakaa diskurssianalyysissa mediatekstille asetettavat kysymykset aihepiireihin. Näitä aihepiirejä ovat, miten aihepiiri liittyy siihen mitä tekstissä on läsnä ja mitä tekstistä puuttuu. Toiseksi, mitä aihepiirissä kysytään ja minkälaisia identiteettejä tekstissä esiintyvälle on annettu. Kolmannessa aihepiirissä kysytään, minkälaisia suhteita on rakennettu osallistujien välille. (Fairclough 1997, 14–15.)

Se, miten mediassa puhutaan syrjäytymisen ehkäisemisestä tai syrjäytymisestä ei siis ole yhdentekevää, koska puhumalla ja kirjoittamalla tuotamme ja luomme ympäröivää todellisuutta.

3.6 Diskurssianalyysi tutkimusmetodina

Menetelmäksi Pro gradu tutkielmaani olen valinnut diskurssianalyysin, koska se sopii erityisen hyvin sanomalehtiaineiston tutkimiseen. Tutkimuksen aineistona toimivat lehtitekstit soveltuvat diskurssianalyttiseen tarkasteluun sen vuoksi, että tekstit ovat luonnollisia, eli sellaisenaan olemassa olevia riippumatta tutkimuksestani. Median tuottamat tekstit ovat herkkiä heijastelemaan yhteiskunnallista tilannetta ja ylipäänsä sosiokulttuurisen ilmaston muutoksia. Mediatekstejä tutkimalla voidaan saavuttaa arvokasta tietoa meneillään olevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tekstit ennusteleivat myös tulevia muutoksia ilmapiirissä. (Fairclough 1997.) Tutkimuksen aineistosta on siis mahdollista tuoda esiin sellaisia kulttuurisia merkityksiä, jotka muuten olisivat näkymättömiä.

Tutkimuksessa analysoin aineistossa esiintyviä diskursseja, eli Helsingin Sanomissa käytyä keskustelua syrjäytymisestä. Keskustelu tarkoittaa tässä tutkimuksessa kaikkia kirjoituksia, joissa on kirjoitettu syrjäytymisestä tarkastelujakson aikana. Näitä ovat pääkirjoitukset, uutiset, analyysit, kolumnit sekä mielipidekirjoitukset.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 13) totean, että diskurssianalyysissa tarkastellaan sitä, millaiset kuvaukset ja selitykset ovat erilaisissa tilanteissa ymmärrettäviä sekä millaisia asiointiloja tai seurauksia selityksillä kulloinkin rakennetaan. Diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä siis tekemisenä. Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, sillä siinä analysoidaan yksityiskohtaisesti, miten sosiaalista todellisuut-

ta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. (Suoninen 1999, 18-19.)

Diskurssianalyysi on luonteeltaan ontologinen sekä spekulatiivinen, eikä sen tarkoituksena ole tavoitella lopullista totuutta. Diskurssianalyysi onkin joutunut tämän vuoksi tieteen kentässä puolustelemaan asemaansa. Diskurssianalyysi on kuitenkin varteenotettava ja erilainen tapa tarkastella ilmiöitä. Etenkin kun lopullinen totuus on usein aikakautensa ja kulttuurinsa tuotos. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 281.)

Kielenkäytöllä on seurauksia tuottava luonne. Tämä tarkoittaa, että kaikilla lausumilla kuitenkin aina paitsi kuvataan jotain, niin myös tehdään jotain. Kielenkäytöllä voi olla tilannekohtaisten funktioiden lisäksi laajoja, yksittäisiä tilanteita ylittäviä ideologisia seurauksia, jolloin diskurssit ja valta ovat yhteen kietoutuneina. Ideologisia seurauksia tuottavat diskurssit voivat pitää yllä alistussuhteiden legitimitettä. Kuitenkaan näiden alistussuhteiden tuottaminen ei ole aina ilmiselvää. Sitä voi olla vaikea havaita arjen käytännöissä, sillä puhe voi olla myös eriarvoisuutta ylläpitävässä tilanteessa kaunista ja hyvää. Toisaalta samalla diskurssilla voi olla ristiriitaisiakin seurauksia näkökulmasta riippuen myönteisiä tai kielteisiä. Diskurssianalyysin tehtävänä on pyrkiä jäljittämään näitä toisinaan selkeitä, mutta useimmin piilossa olevia seurauksia. (Jokinen & Juhila 1999, 57-50.)

Diskurssianalyysissa keskeisin tarkastelun kohde on sosiaaliset käytännöt, eivät yksilö tai sen teot. Minän olemuksen erittelemisen sijasta kiinnostuksen kohteena diskurssianalyysissa ovat minän rakentamisen ja rakentumisen tavat sekä prosessit. Yhden yhtenäisen minän sijasta kullekin yksilölle voi rakentua monta eri kontekstissa realisoituvaa minää. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 44.)

4 PRESIDENTTI SAULI NIINISTÖN SYRJÄYTYMISEN VASTAINEN KAMPANJA

4.1 Aineiston yksi analyysi ja tulkinta

Helsingin Sanomissa syrjäytymisestä kirjoitettiin syys- ja lokakuussa 2012 yhteensä 28 erilaista kirjoitusta. Syyskuun 2012 alussa presidentti Sauli Niinistön syrjäytymisen vastainen kampanja ”Ihan tavallisia asioita”, julkistettiin mediassa. Presidentti Sauli Niinistö lupasi presidenttikampanjassaan vauhdittaa lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä. Tämä kampanja oli siis osa vaalilupauksen lunastamista. Kampanja näkyi Helsingin Sanomissa kirjoitteluna lähinnä kampanjan puolesta tai sitä vastaan. Aineistossa yksi on mukana yhteensä 28 kirjoitusta syrjäytymisestä, joista 13 kirjoitusta koskee suoraan Ihan tavallisia asioita-kampanjaa. Lisäksi kampanjan aikaan syrjäytymisestä kirjoitettiin muutoinkin kuin pelkän kampanjan näkökulmasta.

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli siis: *Minkälaisia diskursseja Helsingin Sanomissa syrjäytymisestä tuotettiin syys- ja lokakuussa 2012?* Luin aineiston useampaan kertaan lävitse ja tein niistä erilaisia kategorioita, kirjoituksissa esiintyvien toistuvien teemojen mukaan. Lopulta sain kirjoitukset järjestymään niin, että sain muodostettua kokonaiskuvan kirjoituksissa esiintyvistä diskursseista. *Toiseksi, mikä tai mitkä sitaatit nousivat Helsingin Sanomien kirjoittelussa syys- ja lokakuussa vallitseviksi?* Tässä pyrin tunnistamaan hegemonisoituneen diskurssin aineistoista sen runsaan esiintyvyyden, mutta toisaalta myös kirjoituksen vahvuuden perusteella. Jokinen ja Juhila (1993, 80-81) toteavat, että sitä vahvemman hegemonisoituneesta diskurssista on kyse, mitä itsestään selvempänä sekä vaihtoehdottomampana se esiintyy, vaikkei se olisi aineistossa lukumäärältään eniten esiintyvä. Kolmanneksi analysoin tutkimuskysymystä, *miten syrjäytymispuhetta tuotettiin todeksi Helsingin*

Sanomien kirjoittelussa? Tämän analysointiin käytin lähinnä kolmea eri faktuaalistamisstrategiaa. Näitä strategioita ovat vaihtoehdottomuusstrategia, kvantifioiva strategia ja sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia. Pyrin etsimään näitä kolmea asiaa systemaattisesti lukemalla aineistoa läpi.

Tutkimusaineistosta yksi muodostin viisi erilaista syrjäytymisdiskurssia. Näitä diskursseja olivat: 1) syrjäytyminen politikoinnin diskurssina, 2) syrjäytyminen lääketieteellisenä sairautena, 3) koulutuksella ja työllä syrjäytymistä vastaan 4) toisista välittämällä syrjäytymistä vastaan sekä 5) positiosidonnainen diskurssi, jossa syrjäytymisen käsite palvelee eri tarkoituksella sen mukaan, mistä positiosta käsin puhutaan.

Aineiston kaksi analysoin erikseen aineiston yksi jälkeen. Pidin nämä aineistot erillään, koska ne on analysoitu eri tavoin. Aineisto yksi sijoittui ajallisesti kuntavaalien sekä presidentti Niinistön kampanjan, Ihan tavallisia asioita, julkaisemisen aikaan ja aineiston käytettävyyden sopi mielestäni paremmin tälle aineistolle esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Kun taas aineiston kaksi tarkastelujakso on koko vuoden 2013 ajalta, jolloin ei ollut valtakunnallisia vaaleja näköpiirissä. Aineistolle kaksi esitetyt tutkimuskysymykset sopivat mielestäni paremmin vuoden mittaiseen tarkastelujaksoon, koska tulosten tavoitteena oli muodostaa kuvaa suhteessa laajempaan syrjäytymiskeskusteluun.

4.2 Syrjäytyminen politikoinnin diskurssina

Matti Apunen, elinkeinoelämän valtuuskunnan johtaja, kirjoitti presidentin syrjäytymiskampanjaa puolustavan kolumnin, joka sisälsi vahvaa poliittista kannanottoa. ”*Kirjanen nostatti punavihreällä suunnalla ihan tavallisia marinoita. Niiden mukaan kampanja on*

holhoava, alentuva, setämäinen, oikeistolainen, tarpeeton ja naurettava.” Syrjäytymisvaarassa oleva nuori ei ole kyvytön potilas. Ne, jotka ovat jo masentuneet vakavasti tai murentaneet elämänsä viinalla ja huumeilla, ovat luku erikseen. Vaarassa oleva nuori kaipaa nimenomaan sitä, mitä työryhmä ehdottaa. Aikaa, huomiota ja luontevia puhevälejä. On räikeän ylimielistä verrata nuorta potilaaseen, joka kärsii parantumattomasta aivojen toimintahäiriöstä.” (Helsingin Sanomat 11.9.2013 ”Sedällä on asiaa”. Hollari 2013, 16.)

Tässä kirjoittaja määrittää syrjäytymisvaarassa olevan nuoren sellaiseksi, joka on autettavissa antamalla tälle aikaa, huomiota ja keskustelua. Sen sijaan kirjoittaja sivuuttaa ne nuoret, jotka ovat jo masentuneet vakavasti tai pilanneet elämänsä päihdeillä. Kirjoittaja viittaa myös paheksuvasti vertaukseen, jossa syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta verrataan parantumattomasti sairaaseen. Hän syyttää vertaajan tekoa räikeän ylimieliseksi. Vertauksen esittäjä oli punavihreältä suunnalta. Tässä kirjoituksessa syrjäytyminen kohdentuu syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Sen sijaan nämä ”jo” pudonneet eivät tule määritellyiksi eivätkä myöskään käsitellyiksi ollenkaan. Jokinen (1999, 156) huomauttaa myös ironian käytön olevan tehokas hyökkäävän retoriikan keino, jos sillä kyetään nolaamaan kilpailevaa versiota puheesta. Näin voisi olettaa tässä yhteydessä olevan. Huumoriksi tarkoitettussa lausahduksessa, jossa kolumnin kirjoittaja toteaa punavihreältä suunnalta tulleen ihan tavallisia marinoita. Kirjoittaja määrittää punavihreät tässä kirjoituksessa marinoiksi, jotka ovat kirjoittajan mukaan odotettavissa olevia kommentoijia tältä poliittiselta suunnalta. (Hollari 2013, 17.)

Tässä kirjoituksessa vasemmistonuorten puheenjohtaja ja toimittaja ottavat kantaa presidentin syrjäytymisen vastaiseen kampanjaan.

”Hämmentävintä on kokoomuslaisten yhteisöllisyyden haikailu. Jos jokin on rapauttanut yhteisöllisyyden, se on viime vuosikymmenten aikana toteutettu hyvinvointivaltion alasajo sekä tulo- ja terveyserojen kasvu. Yhä harvemmalla on tunne siitä, että suomalaiset ”istuvat samassa veneessä”. Eivät istu.” (Helsingin Sanomat 17.9.2012 ”Kampanja ei ehkäise syrjäytymistä”. Hollari 2013, 18.)

Tässä kirjoituksessa syyllistetään kokoomusta hyvinvointivaltion rapauttamisesta. Kirjoittajat kokevat ristiriitaisena ja outona kokoomuksen kaipuun yhteisöllisyyteen. Kirjoittajat kokevat olevansa kasvavan enemmistön puolella asiassaan. Kirjoituksessa samassa veneessä istuminen rinnastuu solidaarisuuteen. ”Eivät istu” viittaa siihen, että solidaarisuus on hylätty kokoomuksen poliittisten toimien ansiosta. (Hollari 2013, 18.)

4.3 Syrjäytyminen lääketieteellisenä sairautena

Helsingin Sanomien syrjäytymiseen liittyvissä kirjoittelussa tarkasteluajanjaksona toistuivat kirjoitukset, joissa viitattiin syrjäytymisen taustalla oleviin neurologisiin häiriöihin ja sairauksiin.

”Ihan tavallisia asioita esite sivuttaa hyytävän kylmästi vakavan syrjäytymisen suurimman yksittäisen aiheuttajan: ihmisen aivojen toiminnan häiriöt”. (Helsingin Sanomat 19.9.2012 ”nimimerkki Isä”. Hollari 2013, 18.)

”Missä viipyy neurologisten häiriöiden vakavasti ottaminen ja sen ymmärtäminen, miten suurta tuhoa ja tuskaa ne aiheuttavat nuorelle ihmiselle ja hänen ympäristölleen? Myös minun poikani on syrjäytetty. Olemme tai olimme aivan normaali akateemisesti koulutettu perhe. Poikani alkoi oireilla jo päiväkotikässä, mutta asiantuntemusta hänen ongelmilleen ei löytynyt, vaikka sitä kuinka etsit-

tiin.” (Helsingin Sanomat 21.9.2012 ”nimimerkki Äiti”. Hollari 2013, 18.)

Tässä nimimerkissä ”isä” viittaa vakavaan syrjäytymiseen. Hän kritisoi presidentin kampanjan sivuuttaneen tämän asian kokonaan. Isä käyttää tässä kirjoituksessa sanaparia ”hyytävän kylmästi”. Metaforana sanapari viittaa välinpitämättömyyteen ja jopa epäinhimilliseen toimintaan. Nimimerkki ”äiti” käyttää syrjäytymisestä sanaa syrjäytetty. Tässä kirjoittaja viittaa siihen, että syrjäytyminen on tapahtunut jonkun muun, kuin hänen poikansa tai heidän perheenä toimesta. Kirjoittaja viittaa siihen, että he ovat olleet tai ainakin olivat aivan normaali hyvin koulutettu perhe. Kirjoittajan mukaan pojan syrjäyttäjänä on toiminut puuttuva asiantuntemus, joka on seurannut heitä jo päiväkotiaikasta. Näissä kirjoituksissa näkyy kirjoittajien puhutteleva omakohtainen kokemus asiasta. (Hollari 2013, 18-19.)

Jokisen (1999, 134) mukaan omakohtaiseen kokemukseen perustuvassa argumentoinnissa on vaikeaa esittää vastaväitettä tai kumota sitä. Tämä sen vuoksi, koska puhujan kokemukseen ei toisella osapuolella ole pääsyä. Tätä väitettä tukee se, että näiden nimimerkkien kirjoitusta kommentoi asiantuntijana neurologian ja lastenneurologian erikoislääkäri, joka totesi: *”Kiitokset todellisten asiantuntijoiden nimimerkkien Isä ja Äiti kirjoituksista monivuotisista kokemuksistaan ADHD-lastensa syrjäytymisestä.”* (Helsingin Sanomat 24.9.2012 ”Syrjäytymisen ytimeen pitää pureutua”. Hollari 2013, 19.)

4.4 Koulutuksella ja työllä syrjäytymistä vastaan

Helsingin Sanomien kirjoittelussa syrjäytymisen ehkäisyksi ja lääkkeeksi tarjottiin koulutusta ja työtä useissa kirjoituksissa. Toi-

saalta syrjäytymisen uhka, joka aiheutuu työttömyydestä, nähtiin pelkona, jonka yhä useampi kansalainen voi tuntea.

”Työttömäksi jääminen ei ole tällä kertaa normaalia vaan poikkeavaa. Köyhyyden ei ajatella johtuvan huonosta arpaonnesta vaan jonkinlaisesta itse aiheutetusta syrjäytymisestä. Jos 1990—luvun lamasta puuttui sosiaalinen media, tällä kerralla meiltä puuttuu sosiaalinen omatunto.” (Helsingin Sanomat 30.10.2012 ”Työttömyyttä Facebookin aikaan”. Hollari 2013, 19.)

Tässä syrjäytymisestä rakennetaan kuva, joka on pikemminkin tässä ajassa annettava tuomio. Tuomiolle joutuu, jos jää työttömäksi. Kirjoittaja viittaa yhteiskunnan koveneviin arvoihin ja siihen, että tässä ajassa syrjäytyminen nähdään omana vikana. Kirjoittaja toteaa myös, että tällä kertaa työttömäksi jääminen on poikkeavaa ja tällä kerralla meiltä puuttuu sosiaalinen omatunto. Tällä kirjoittaja tarkoittaa, että asiat olivat ennen paremmin. (Hollari 2013, 19-20.)

”Ammatillisen koulutuksen tiedetään ehkäisevän tehokkaasti syrjäytymistä. Perusasteen koulutuksen varassa olevien nuorten miesten työllisyysaste on noin 60 ja naisten 40 prosenttia., kun ammatillisen koulutuksen käyneiden työllisyysaste vaihtelee 80 ja 90 prosentin välillä. Mitä kauemmin siirtyminen ammatilliseen koulutukseen kestää, sitä vaikeampaa opintojen aloittaminen on.” (Helsingin Sanomat 3.10.2012 ”Työ otettava tavoitteeksi tutkinnon sijaan”. Hollari 2013, 20.)

Tässä kirjoituksessa otetaan vahvasti kantaa ammatillisen koulutautumisen ja katkeamattoman koulutuspolun puolesta syrjäytymisen ehkäisemisessä. Kirjoituksen vakuuttavuutta lisäävät numeeriset tiedot, jotka Juhilan (1999, 168) mukaan ovat tärkeässä asemassa, kun halutaan nostaa tiedon totuusarvoa. (Hollari 2013, 20.)

4.5 Lähimmäisestä välittämällä syrjäytymistä vastaan

Hegemonisoituneen diskurssin tunnistamisessa tietynlaisen diskurssin palat toistuvat useammin ja useammassa yhteydessä. Sitä vahvemman hegemonisoituneesta diskurssista on kysymys, mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana se esiintyy, vaikka aineistossa se ei olisi lukumäärältään eniten esiintyvä. Ihan tavallisia asioita-kampanjan käynnistämä keskustelu syrjäytymisen ehkäisemisestä aiheutti kirjoittelua kampanjan puolesta ja vastaan. Kampanjaa puolustava puhe oli voimakasta. Sen sijaan kirjoittelua ihmisistä, jotka ovat pudonneet ”turvaverkkojen” läpi ei käyty. Myöskään nuorten oma ääni ei kuulunut juuri ollenkaan. Poikkeuksena pidettiin presidentin syrjäytymiskampanjan mukana kulkevaa nuorta naista, joka oli ollut melkein syrjäytynyt. Tämä nuori kertoi löytäneensä kampanjan esitteestä läheisiä ohjeita itselleen. Kampanjan siivittämät syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävät kirjoitukset sisälsivät toimenpide-ehdotuksia. Näissä ehdotuksissa tarjottiin yksinkertaisia lähes itsestään selvyyksiltä vaikuttavia ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi, kuten yhdessäoloa nuoren kanssa. Tämä yhdessäolo tai välittäminen nuoresta voisi toteutua esimerkiksi yhteisenä harrastuksena nuoren kanssa. Jokisen ja Juhilan (1993, 91) mukaan yksinkertaistamisessa on usein kyse käytäntöjen ja tietojen naturalisoimisesta. Heidän mukaansa analyysille voidaan esittää kysymys, miten tiettyjen tietojen tai käytäntöjen sosiaalisesti tuotettu alkuperä hämärtyy ja miten ne alkavat näyttää luonnollisilta itsestäänselvyyksiltä. (Hollari 2013, 20-21.)

”Presidentti Sauli Niinistön mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ei välttämättä tarvita erityistä ammattitaitoa, vaan syrjäytymiskehityksen pysäyttämiseen voi osallistua kuka tahansa. ”Me kuulumme kaikki jonkin kasvatusyhteisöön. Satunnaiset nuoren ta-

paavat aikuiset voivat vaikuttaa nuoren olemiseen.” (Helsingin Sanomat 8.9.2012 ”Apua arjen pienistä asioista”. Hollari 2013, 21.)

Jokinen ja Juhila (1993, 91) toteavat, että jaettuihin kulttuurisiin konventioihin vetoaminen uusintaa tehokkaasti hegemonisoituneita diskursseja. Tässä sitaatissa korostetaan kaikkien aikuisten kasvatustavasta ja välittämistä nuorista. Tätä käsitystä on vaikea kumota ja sitä on vaikea vastustaa. (Hollari 2013, 22.)

”Julkisuudessa on käyty kiivasta keskustelua presidentti Sauli Niinistön kampanjasta syrjäytymistä vastaan. Erityisesti on esitetty, että ohjelma ei suhtautuisi vakavasti syrjäytymisongelmaan esittäessään sen korjaamiseen suhteellisen pieniä arjen tekoja. Tämä arvostelu on ollut kohtuutonta. Kampanja on ansiokkaasti korostanut välittämisen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä. Keskinäinen välittäminen on meille yksilönä ja yhteiskuntana erittäin tärkeää ja välttämätön ehto syrjäytymisen torjumiselle.” (Helsingin Sanomat 18.9.2012 ”Syrjäytymiskampanjaa on arvosteltu epäreilusti”. Hollari 2013, 22.)

Tässä edellisessä sitaatissa kolme hallituksen ministeriä (Maria Guzenina-Richardson (sd.), Lauri Ihalainen (sd.) ja Jukka Gustafsson (sd.)) puolustavat presidentti Niinistön kampanjaa. He syyttävät kampanjan arvostelua kohtuuttomaksi. He nostavat toisista ihmisistä välittämisen keskiöön syrjäytymisen ehkäisyssä ja toteavat sen olevan ehdon syrjäytymisen ehkäisemiselle. Jokinen & Juhila (1993, 93) toteavat yhteiseen hyväksyntään vetoamisella rakennettavan konsensusta, jota voidaan käyttää myös tiedon legitimomiseksi. (Hollari 2013, 22.)

4.6 Positiosidonnainen diskurssi

Vaihtoehdottomuusstrategiassa Juhilan (1993, 163) mukaan vakuutetaan lukijoita siitä, että asiat ovat järkeviä ja mahdollisia hoitaa vain yhdellä tavalla. Toiseksi kvantifioivassa strategiassa Juhilan (1993, 168) mukaan on kyse asioiden ja tapahtumien kvantifioimisesta. Kolmanneksi kiinnitän huomiota joihinkin tekstissä esiintyviin vaikeasti kumottaviin yleisiin periaatteisiin, joilla rakennetaan sosiaalisii normeihin tukeutuvaa strategiaa. Juhilan (1993, 172) mukaan tämä strategia faktuaalista yleisiä yhteisesti jaettuista sosiaalisia normeja ja perustuu usein ajatukseen enemmistön etujen ensisijaisuudesta. (Hollari 2013, 22.)

”Kohtuuhintaisen asumisen edistäminen on puolestaan keskeistä, kun puhutaan syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kasautumisen ehkäisemisestä kaupunkiseudulla. Jos asuminen on liian kallista, eivät mitkään hyvän arjen edellytyksistä toteudu.” (Helsingin Sanomat 29.10.2012 ”Kohtuuhintainen asuminen ehkäisee eriarvoistumista” Hollari 2013, 23.)

Tässä sitaatissa kirjoittaja tarjoaa helsinkiläisille syrjäytymisen ehkäisemiseen kohtuuhintaista asumista. Hän ei kirjoituksessaan ota huomioon työssäkäyviä, jotka myös hyötyvät kohtuuhintaisesta asumisesta. Kirjoittaja toteaa vaihtoehdottomasti, ettei hyvä arki ole mahdollinen, mikäli asuminen ei ole kohtuuhintaista. Hyvästä arjesta ei puhuta, ennen kuin asuminen on saatu kohtuuhintaiseksi. (Hollari 2013, 23.)

”Arvioiden mukaan Suomessa on noin 50 000 syrjäytynyttä nuorta. Yleensä he ovat käyneet vain pelkän peruskoulun. Pelkän peruskoulun suorittaminen ei nykyisin enää riitä, jos haluaa saada hyvän

työpaikan.” (Helsingin Sanomat 8.9.2012 ”Syrjäytyvä voi jäädä jalkoihin”. Hollari 2013, 24.)

”Suomessa oli vuonna 2010 yhteensä noin 51300 iältään 15-29-vuotiasta nuorta, joilla ei ollut työ- tai opiskelupaikkaa eikä peruskoulun jälkeistä koulutusta. Näistä nuorista 32500 ei ollut rekisteröitynyt edes työnhakijaksi.” (Helsingin Sanomat 3.10.2012 ”Työ otettava tavoitteeksi tutkinnon sijaan”. Hollari 2013, 24.)

Yllä olevissa sitaateissa tiedon totuusarvoa nostetaan lukujen avulla. Jälkimmäinen sitaatti sisältää pessimistisen latauksen: ”ei ollut rekisteröitynyt edes työnhakijaksi”. Edes-sanalla lisätään tähän toivottomuuden aspektia. Sen sijaan ylempi sitaatti on enemmänkin toteava ja vähän houkutteleva. Opiskele, niin saat hyvän työpaikan. (Hollari 2013, 24.)

”Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisemisessä. Vanhanaikaiset kurinpitotoimet eivät kuulu laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Pelkkä lakeihin ja ohjeisiin perustuva normiohjaus ei riitä. Varhaiskasvatukseen tarvitaan myös riittävä määrä koulutettuja lastentarhanopettajia.” (Helsingin Sanomat 19.10.2012 ”Rangaistukset eivät auta pikkulapsia”. Hollari 2013, 24.)

Tässä sitaatissa kirjoittaja kytkee voimakkaasti varhaiskasvatuksen osaksi syrjäytymisen ehkäisyä. Kirjoittajan mukaan vanhat kurinpitotoimet eivät ole enää tätä päivää, vaan tähän päivään kuuluu laadukas varhaiskasvatus. Tässä kirjoittajan on helppo saada enemmistö puolelleen. On vaikeaa ja jopa oikeudellisesti arveluttavaa olla tästä eri mieltä. Kirjoittaja kritisoi pelkkiin ohjeisiin ja normiohjaukseen perustuvaa varhaiskasvatusta, joka viittaa hennosti nykytilaan. Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytyksenä ovat koulutetut

lastentarhanopettajat, joita olisi oltava riittävä määrä. Tästäkin on vaikeaa olla eri mieltä. (Hollari 2013, 24.)

”Harrastukset erityisesti koulun kerhotoiminnassa vähentävät tutkitusti kiusaamista ja parantavat koulumenestystä. Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoinen tarjoaminen lapsille ja nuorille on merkittävä yhteiskuntapoliittinen asia. Olisi huolehdittava, että lapsella ja nuorella on ainakin yksi pysyvä harrastus.” (Helsingin Sanomat 1.10.2012 ”Harrastukset suojaavat syrjäytymiseltä”. Hollari 2013, 25.)

Tässä sitaatissa kirjoittajat, jotka edustavat harrastustoiminnan ammatillista asiantuntijuutta vetoavat tutkimustietoon saadakseen sanottavalleen lisää painoarvoa. Kirjoittajat rinnastavat tasapuoliset harrastusmahdollisuudet yhteiskuntapolitiikkaan. Kirjoittajat jopa holhoavasti vetoavat siihen, että lapsella tai nuorella pitäisi olla ainakin yksi pysyvä harrastus. (Hollari 2013, 25.)

”Koulutustakuun toteutumisessa joustava ja nuorten tarpeista lähtevä ammatillinen erityisopetus on avainasemassa. Parhaan lopputuloksen – sen, ettei kukaan syrjäydy – saavuttamiseksi tarvitaan myös rakenteiden purkamista, raja-aitojen kaatamista ja yhteisöllistä luovuutta.” (Helsingin Sanomat 3.10.2012 ”Työ otettava tavoitteeksi tutkinnon sijaan”. Hollari 2013, 25.)

Syrjäytymisellä voidaan siis perustella hyvinkin erilaisia tarkoituksiperiä. Sillä voidaan edistää omaa asiaa tai sen avulla voidaan poliitikoida. Toisaalta, sillä voidaan hakea selitystä johonkin itselleen kipeään asiaan, vaikka läheisen hoitamattomaan riippuvuuteen tai oman lapsen putoamiseen yhteiskunnan turvaverkon läpi. Syrjäytymisen ehkäisemisen tarpeellisuudella voidaan perustella mm. henkilöstön lisäämisen tarpeellisuus jollekin työalalle. Kirjoituksis-

sa nähtiin edullisen asuntotuotannon, koulun kerhotoiminnan, koulutuksen ja työn olevan tärkeässä roolissa syrjäytymisen estämisessä.

Alla olevassa kuviossa on esillä syrjäytymiskurssit, jotka esiintyivät tarkastelujaksolla Helsingin Sanomissa. Vrt. Hollari (2013). Syrjäytyminen politikoinnin diskurssina sekä lähimmäisestä välittämällä syrjäytymistä vastaan, diskurssit esiintyivät määrällisesti eniten aineistossa. Ne olivat myös osittain päällekkäisiäkin, koska presidentti Niinistön kampanjaa puolustavassa kirjoittelussa esitettiin toimenpiteitä, jotka eivät maksa mitään euroissa. Vahvana diskurssina esiintyi myös koulutusta ja työtä puolustava diskurssi syrjäytymisen ehkäisemisessä. Myös positiosidonnainen diskurssi sisälsi kirjoittelua, jossa ajettiin jotain itselle tärkeäksi koettua asiaa, kuten harrastustoiminnan lisäämistä tai lisäresurssia omalle työpaikalle. Syrjäytyminen lääketieteellisenä diskurssina oli huomattavasti muita vähälukuisempi. Siitä kirjoitettiin ammatillisena asiantuntijana sekä omakohtaisena kokemuksena vanhemman roolista.

Kuvio 1. Syrjäytymiskurssit Helsingin Sanomissa ajalla 1.9.2012- 30.10.2012.

4.7 Johtopäätökset aineistosta yksi

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 26) päättelen, että presidentti Sauli Niinistö lunasti presidentinvaalikampanjassaan antamansa lupauksen, jossa hän antoi kansalle lupauksen puuttua lasten ja nuorten syrjäytymiseen. Tämä syrjäytymisen vastaisen kampanja ja sen lanseeraus julkisuuteen oli ajallisesti hyvin lähellä tulevia kuntavaaleja. Kuntavaalien läheisyys näkyikin Helsingin Sanomien kirjoituksissa, useissa kirjoituksissa oli poliittinen aspekti mukana. Poliittisissa puheissa nuorten syrjäytymisestä kannettiin erityisen huolta. Presidentti Niinistön kampanjaa puolustavat kirjoittivat syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Kampanjaa vastustavat kirjoittivat lähinnä yhteiskunnallisten epäkohtien esilletuomisesta sekä eriarvoistumisesta.

Helsingin Sanomissa ei tarkastelujakson aikana ollut nuorten oma-kohtaisia kokemuspohjaisia kirjoituksia, jossa olisi kirjoitettu omasta kokemuksesta käsin. Tähän vaikutti varmasti osaltaan myös se, että Helsingin Sanomien mielipidepalstalle voi olla korkea kynnyks kirjoittaa oman elämänsä kokemuksista. Yhdessä syrjäytymiskeskustelussa korostui syrjäytymisen lääketieteellinen ulottuvuus. Tässä keskustelussa syrjäytymisen taustalla nähtiin olevan neurologisia syitä, joihin ei ole ollut tarjota riittävää asiantuntemusta. Tätä keskustelua vahvisti lääketieteellisen asiantuntijan kommentointi. Syrjäytyminen lääketieteellisenä keskusteluna, sisälsi oma-kohtaisen kokemuksen syrjäytyneen nuoren vanhempana. Kirjoitukset olivat surullisia ja jopa katkeriakin.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 27) erottui selkeänä keskustelu koulutuksen ja työn merkittävästä roolista syrjäytymisen ehkäisemisessä. Syrjäytyminen käsitetään keskustelun perusteella palkkatyön tai koulutuksen ulkopuolelle jäämiseksi, josta kannetaan suurta huolta.

Kandidaatin työssään (Hollari 2013, 27-28) toteaa, että presidentti Niinistön Ihan tavallisia asioita kampanjan aikaansaama kirjoittelu Helsingin Sanomissa jakautui tarkasteluajankohtana kirjoituksiin, joissa kampanjaa joko lähinnä puolustettiin tai vastustettiin. Lähestyvät kuntavaalit vauhdittivat kirjoittelussa vastakkainasettelua, lähinnä oikeistovasemmisto akselilla. Erityisesti esiin nousi kampanjaa puolustava puhe, jossa käsiteltiin nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä. Tässä puheessa nuorten syrjäytymistä käsiteltiin nimenomaan syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarjottiin lähiyhteisöjen tukea, sekä ihan tavallisia asioita, niin kuin kampanjan nimestäkin käy ilmi. Sosiaalipoliittisista ratkaisuista tai yhteiskunnallisista rakenteista ei kirjoitettu tässä diskurssissa ollenkaan. Kampanjaa puolustava eikä sitä vastustava kirjoittelu ollut puhetta asiantuntijuuspositiosta. Näissä kirjoituksissa oli vahva poliittinen sävy. Pikemminkin asiantuntijuus näyttäytyi tuskastuttavan teoreettisena, josta ei ole nyt apua. Näissä kampanjaa puolustavissa sekä vastustavissa kirjoituksissa ei myöskään puhuttu rahasta tai kustannuksista. Kampanjan kohde, eli syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät määrittäneet toivottomiksi, vaan pikemminkin vaarassa oleviksi, joita jokaisen vastuullisen aikuisen tulee ohjata ja kannustaa. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori tarvitsee tämän diskurssin perusteella aikuista, jonka kanssa voi keskustella ja jolla olisi aikaa nuorelle. Samaan diskurssiin liittyi toisista välittämisen aspekti. Lähimmäisestä välittämällä syrjäytymistä vastaan diskurssin tavoitteena olikin haastaa aikuisia välittämään nuorista sekä antamaan enemmän aikaa yhdessä olemiselle.

Syrjäytyminen lääketieteellisenä diskurssina näyttäytyi tässä aineistossa kaikkein humaaneimpana diskurssina, johon ei tarkasteluajankohdan aikana tullut yhtään poliittista tai toimittajan tekemää kirjoitusta. Kirjoitukset olivat lähinnä omaisten tai asiantuntijoiden kirjoituksia. Kirjoituksista kuvastui jonkinlainen kuulluksi tulematto-

muuden kokemus. Tässä diskursseissa ei puhuttu enää syrjäytymisen ehkäisemisestä, vaan syrjäytymisestä ja syrjäyttämisestä.

Kandidaatin työssäni (Hollari 2013, 28-29) totean, että tarkastelujaksolla syrjäytymisestä kirjoitettaessa kävi ilmi, etteivät kirjoittajat ajatelleet useinkaan mitä syrjäytyminen sanana, tai konkreettisesti voisi tarkoittaa. Syrjäytymisen aste-eroja ei ilmennyt kirjoituksissa, kuin syrjäytymisvaarassa oleva, syrjäytynyt ja syrjäytetty. Positioidonnaista diskurssia käytettiin kirjoituksissa, kun haluttiin ajaa omaa intressiä läpi. Nämä intressit liittyivät mm. henkilöresurssien lisäämiseen omalla työalalla. Erityisesti faktualistamisen kautta puheen totuusarvoa lisättiin lukijan silmissä. Syrjäytymisen ehkäisemisestä kirjoitettiin, kun haluttiin saada vaikkapa työntekijäresursseja lisää aloille, joilla ajateltiin olevan yhteys syrjäytymisen kehittymiseen. Presidentti Niinistön kampanjan, Ihan tavallisia asioita, aikaansaama keskustelu syrjäytymisestä tai lähinnä sen ehkäisystä, aiheutti myrskyn vesilasissa. Kielikuvaa käyttäen mieleeni tuli sanonta, jossa ”toinen puhuu aidasta ja toinen seipästä”. Tähän vaikutti varmasti osaltaan juuri syrjäytymiskäsitteen epämääräisyys. Tuula Helne (2002, 55) onkin todennut, että ”*Syrjäytymisestä puhumisen sijaan olisi mielekkäämpää puhua yhteiskunnan patologiasta, johon me kaikki olemme jollain tavalla sidoksissa.*” Syrjäytymiskäsitteen ympärille on siis mahdollista rakentaa erilaisia tarkoituksia ja käyttää sitä, oman intressin läpiviemisen tehostamiseen. Tuula Helne (2002, 51) onkin todennut, että ”*syrjäytymiskeskustelun taustalta löytyy usein hallinnollisia pyrkimyksiä sekä taloudellisia intressejä*”. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Helsingin Sanomissa käyty syrjäytymiskeskustelu syys- ja lokakuussa 2012 oli enimmäkseen poliittisesti latautunutta. Lopuksi vielä yksi mielenkiintoinen sitaatti, joka kuului tarkastelujakson aineistoon.

”Jos syrjäytymisen vastaisessa taistelussa on kyse siitä, että ”ihan tavallisilla asioilla” pidetään ihmiset kiinni yhteiskunnan arvoissa ja osina monimutkaisia yhteiskunnallista tekojen yhteisvastuuta, niin ovatko ainoastaan nuoret syrjäytymisvaarassa? Viime vuosien valossa näyttää nimittäin siltä, että myös suomalaisen yhteiskunnan poliittinen ja taloudellinen johtoporras on syrjäytymisvaarassa.”

”Syrjäytymisryhmää mukailten: ”Jokainen päättäjätyperehtii joskus. Se kuuluu kasvuikään, mutta jossain menee raja. Puutu siis tilanteeseen ja auta.” Päättäjien syrjäytymiseen on puututtava! Tehtävä on vaikea, sillä edes työelämä ja hyvä koulutus eivät näytä iskostaneen arvoja heihin kaikkiin. ” (Helsingin Sanomat 19.9.2012 ”Päättäjien syrjäytymiseen on puututtava! Hollari 2013, 29.)

Tässä sitaatissa avataan huumorin avulla kuilua, joka on kansalaisen ja päättäjän välissä. Sitaatti sisältää myös vahvaa kritiikkiä poliittista eliittiä sekä talouden johtoporasta kohtaan. Toisaalta, kirjoittaja anoo armoa niille päättäjille, jotka tekevät typeriä päätöksiä tiedoistaan ja taidoistaan huolimatta. Kirjoittajan mielestä he eivät tiedä mitä tekevät, joten kirjoittajan mielestä tehtävä on lähes mahdoton.

5 TILANTEIDEN VAIKUTUS SYRJÄYTYMISPUHEESEEN

5.1 Aineiston kaksi analyysi ja tulkinta

Aineisto kaksi eroaa aineistosta yksi siinä suhteessa, ettei tarkastelujakson aikana ollut yhtään poliittista kampanjaa, eikä vaaleja ollut tulossa. Aineistojen erilaisuuden havaitsin selkeästi jo siinä vaiheessa, kun luin aineistoa kaksi ensimmäistä kertaa läpi. Selkeää poliittista vastakkainasettelua ei aineistosta noussut ollenkaan. Toisin kuin aineistosta yksi, joka oli politisoitunutta kirjoittelua kunta-vaalien alla sekä presidentti Niinistön, Ihan tavallisia asioita-kampanjan nostattamana.

Aineistolle kaksi esitettyä tutkimuskysymys ovat siis: **1) Kuka on syrjäytynyt? 2) Mistä syrjäytymisen katsotaan johtuvan? 3) Mitä keinoja syrjäytymisen torjumiseksi katsotaan olevan? sekä 4) Kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain?** Vien analyysia eteenpäin tutkimuskysymysten avulla. Perustelen tätä ratkaisua sillä, että asettamani tutkimuskysymykset Helsingin Sanomien kirjoittelussa ovat niin perustavaa laatua olevia, että niitä tulee voida esittää syrjäytymiseen liittyvässä kirjoittelussa. Etsin aineistosta kaksi niitä kirjoituksia, jotka vastaavat parhaiten tutkimuskysymyksiin. Juhila ja Suoninen (2016, 450) toteavat, että kielenkäytöllä diskurssianalyysissä on tärkeä rooli, koska toimijat puhuessaan ja kirjoittaessaan tekevät selkoa asioista ja saavat asiat tapahtumaan tavoilla, jotka voivat olla hyvin voimakkaasti seurauksellisia.

Jokinen & Juhila (1999, 57) toteavat, että yksi tapa ratkaista tilanteisuuden sekä kulttuurisen jatkumon välinen suhde on sulkeistaa kulttuurisuus tutkimuksen analyysivaiheessa ja palata siihen johtopäätöksissä. Jokinen & Juhila (1999, 60) toteavat myös, että analyysin jälkeen tutkimustuloksia pohditaan osana jotain konkreettista aineistoa laajempaa kokonaisuutta, käydään keskustelua rajatun aineiston analyysin pohjalta löytyneiden tulosten suhteesta laajempiin kontekstuaalisiin tekijöihin tai kulttuurisiin ilmiöihin, esimerkiksi institutionaalisiin ehtoihin tai julkisuudessa käytyyn keskusteluun tai mihin tahansa, mikä oman tutkimuskohteen kannalta osoittautuu relevantiksi.

5.2 Kuka on syrjäytynyt?

”Tässä joukossa, jota yhteiskunnallisessa keskustelussa usein kutsutaan syrjäytyneeksi, on nuoria, joiden koulutie on jäänyt peruskouluun tai jo peruskoulu on jäänyt kesken. Tie jatkokoulutukseen ja töihin on katkennut. Heitä ei hyväksytä työnhakijoiksi, jos koulut

ovat jääneet kesken tai he eivät ole hakeneet peruskoulun jälkeen jatkokoulutukseen, mitä viranomaiset edellyttävät, Myrskylä sanoo.” (Helsingin Sanomat 24.2.2013 ”Missä he ovat?”)

Tässä yllä olevassa sitaatissa asiantuntijakategorian oikeuttamana Tilastokeskuksen syrjäytymisen asiantuntija toteaa syrjäytyneeksi he, jotka eivät ole hakeutuneet jatkokoulutukseen peruskoulun jälkeen. Työllistyminen ei ole mahdollista, koska kirjoittajan mukaan ensin pitää olla koulutus, jonka viranomaiset edellyttävät töihin pääsemisen edellytykseksi.

”Työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumisen kokonaiskatsauksessa nousee esiin huoli maahanmuuttajataustaisista nuorista. Ulkomaalaisten peruskoulun käyneiden nuorten syrjäytymisriski on arvioitu kuusinkertaiseksi muihin nuoriin verrattuna.” (Helsingin Sanomat 25.11.2013 ”Maahanmuuttajanuorten koulutus estää syrjäytymistä”)

”Vailla koulutusta tai työtä olevista nuorista useampi kuin joka neljäs on ulkomaalainen, kertoo raportti. Ulkomaalaistaustaisten nuorten riski joutua koko yhteiskunnan ulkopuolelle on suuri. Vaarana on, että merkittävä osa ulkomaalaistaustaisista nuorista syrjäytyy eikä koko elämänsä aikana pääse kiinni suomalaiseen yhteiskuntaan.” (Helsingin Sanomat 24.10.2013 Syrjäytyminen uhkaa maahanmuuttajanuoria)

Tässä ylläolevassa sitaatissa toimittaja maalailee maahanmuuttajataustaisten nuorten syrjäytymiskiirteen olevan pahimmillaan elämänmittainen. Huoli kohdistuu suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Mikäli näin ei tapahdu, niin maahanmuuttajataustainen nuori on vaarassa joutua yhteiskunnan ulkopuolelle. Jokinen &

Juhila (1999, 153) toteavat, että kontrastiparin käyttö on myös vakuuttavaa ja suostuttelevaa retoriikkaa.

”Paradoksaalisesti instituutio, jonka tarkoitus on turvata yhteiskuntarauha, kääntää selkänsä kaikkein vakavimmalle uhalle. Sisäministeriön mukaan syrjäytyminen on suurin yksittäinen turvallisuusriski yhteiskunnalle. Syrjäytymisuhassa ovat ennen kaikkea he, jotka eivät kelpaa palvelukseen tai jättävät sen kesken.” (Helsingin Sanomat 7.11.2013 ”Armeija sulkee ulos ne, jotka sitä eniten tarvitsevat”)

Tätä ylläolevaa paradoksia on vaikea kumota. Sitaatissa puhutaan syrjäytymisuhasta, jolla tarkoitetaan, että asialle olisi vielä jotain tehtävissä. Sitaatissa tuodaan selkeästi esille systeemin syrjäyttävä vaikutus.

”Kaikille kouluampujille ja muille väkivallantekijöille on yhteistä se, että he ovat syrjäytyneet. Muutoin heidän taustansa voivat olla hyvinkin erilaiset. Syrjäytyminen on ongelma, josta on syytä huolestua toden teolla.” (Helsingin Sanomat 12.2.2013 ”Syrjäytyminen aiheuttaa tragedioita)

Tässä ylläolevassa sitaatissa kirjoittaja niputtaa kaikki kouluampujat ja muut väkivallantekijät syrjäytyneiksi. Vaikka kirjoittaja toteaa syrjäytyneiden olevan taustoiltaan muutoin hyvinkin erilaisia. Tässä kirjoituksessa syrjäytyminen liitetään hirvittäviin tekoihin, jolloin epäilyn alaiseksi joutuvat kaikki syrjäytyneet, koska kukaan ei voi tietää, kuka on seuraava väkivallantekijä, muutoin kuin että se on syrjäytynyt henkilö. Kirjoitus on voimakkaan stigmatisoiva tätä kuviteltua joukkoa kohtaan.

”Taponen sanoo, että esimerkiksi Helsingissä syrjäytyminen ja eriarvoisuus keskittyvät jonkin verran laitakaupunkeihin ja Itä-Helsinkiin, mutta syrjäytyneiden määrät ovat sen verran pieniä, etteivät ne ole aiheuttaneet vakavia ongelmia.” (Helsingin Sanomat 23.5.2013”Poliisi ei odota Suomeen mellakoita”)

Tässä sitaatissa syrjäytyneille halutaan paikantaa osoite ja näyttää konkreettinen paikka, jossa syrjäytyneet ovat. Sitaatissa ei kuitenkaan todeta keitä nämä syrjäytyneet ovat? Samassa yhteydessä todetaan, ettei vakavia ongelmia ole ollut.

”Syrjäytymiseen perehtynyt kehittämisspällikkö Pekka Myrskylä Tilastokeskuksesta sen sijaan tunnisti heistä heti 32000, siis neljäsosan. He ovat syrjäytyneitä nuoria, jotka eivät opiskele, käy töissä, eivätkä ole työttömiä työnhakijoita: Heitä ei näy tilastoissa.” (Helsingin Sanomat 24.2.2013 ”Missä he ovat?”)

Tässä sitaatissa asiantuntijakategoriasta käsin todetaan, että syrjäytynyt nuori on koulutuksen, työelämän ja työnvälityksen ulkopuolella. Kirjoituksen vakuuttavuutta lisäävät numeeriset tiedot, jotka Juhilan (1999, 168) mukaan ovat tärkeässä asemassa, kun halutaan nostaa tiedon totuusarvoa. Tilastokeskuksen asiantuntijan mukaan syrjäytyneitä ei näy tilastoissa, vaikka hän tunnisti heistä heti 32 000 eli neljäsosan.

”Arvelen, että tässä pelätään sitä, mitä Britanniassa on tapahtunut. Siellä on kehittynyt uusi syrjäytyneiden luokka, welfare mothers. Suomessakin eniten kotihoidon tukea käyttävät vähän koulutetut työläisammateissa olevat naiset, jotka eivät aiokaan palata töihin, ja tästä on nyt huolestuttu.” (Helsingin Sanomat 24.3.2013 Kotiäiti kiipelissä)

Tässä sitaatissa kirjoittaja esittää huolensa, että kotihoidontuella olevat äidit eivät palaisi enää töihinsä vaan jäisivät kotiin. Nämä kotiin jäävät äidit edustavat tässä yhteydessä alemmaa työväenluokkaa. Kirjoittaja käyttää tässä esimerkkinä Britanniaa, johon on kirjoittajan mukaan syntynyt uusi syrjäytyneiden luokka. Kirjoittaja sijoittaa tässä vähäisellä koulutustaustalla olevat kotihoidontuen saajat uuteen syrjäytyneiden luokkaan ”welfare mothers”. Jokinen & Juhila (1999, 142) toteavat, että kategorioita voidaan käyttää tilanteisesti riippuen siitä, onko tekstin tavoitteena hakea oikeuttamista tai kritisoimista.

Tarkastelujakson aikana Helsingin Sanomien kirjoittelussa koulutuksen puuttumisesta tai sen keskeyttämisestä kannettiin suurta huolta, erityisesti nuorten kohdalla. Huolen taustalla oli ajatus siitä, ettei palkkatyöhön pääse, mikäli ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta. Kirjoituksissa nostettiin usein esiin myös huoli maahanmuuttaja taustaisten nuorten syrjäytymisriskistä. Toisaalta, pitkään jatkuva kotiäitiys sekä asepalveluksen käymättömyys miesten kohdalla nähtiin riskinä syrjäytymiskehitykselle. Useissa kirjoituksissa kannettiin huolta nimenomaan syrjäytymisriskistä. Varsinaisesti syrjäytyneeksi tulivat määritellyksi ne, jotka eivät olleet koulutuksessa, työssä eivätkä työnhakijoina TE-palvelussa.

5.3 Mistä syrjäytymisen katsotaan johtuvan?

”Kenelläkään ei ollut tuntumaa kokonaisuuteen. 20 -vuotiaana Kalle on kaikista auttamisyryksistä huolimatta onneton, hyödytön, avuton ja osaton, laitos kärjistää. Hänellä ei ole koulutusta eikä osaamista, asuntoa eikä yhteisöä, mutta väärät kaverit. Hän viettää yöt koneella. Hän on ahdistunut, terveys on huono, mielenterveyden ja päihteiden kanssa on ongelmia. Eikä hän osaa mitään.”
(Helsingin Sanomat 12.3.2013 ”Syrjään avusta huolimatta”)

Tässä yllä olevassa sitaatissa kirjoittaja kuvaa Kallen tilanteen toivottomana. Kalle tulee kategorioiduksi toivottamana tapauksena, johon viranomaisten auttamisyrietykset eivät ole tehonneet. Auttajatkin määrittyvät tässä hukassa oleviksi, joilla ei ole kokonaiskäsitystä Kallen tilanteesta. Jokinen & Juhila (1999, 151) toteavat, että ääri-ilmaisujen käytön avulla voidaan tuottaa kuvaa jonkun toiminnan säännönmukaisuudesta. Kirjoittajan kuvaaman perusteella Kallen elämässä ei ole mitään hyvää, vaan kaikki on toivotonta.

”Elämä on valintoja, vastuuta ja vapautta, aivan totta. Mutta se on myös sairauksia, konkursseja, turvatonta lapsuutta, henkistä väkivaltaa. Paljon tulee tilaamatta. Pyytämättä. Yllättäen. Kokoomusnuorten mainostama mahdollisuuksien tasa-arvo on utopia, huomattavasti epärealistisempi kuin Marxin parjatut näkemykset.”
(Helsingin Sanomat 21.9.2013 ”Sinä voit olla syrjäytynyt”)

Kirjoittaja tuo tässä esiin näkemyksen, että syrjäytyminen ei ole aina ihmisen oma vika. Kirjoittajan mukaan syrjäytymiseen ei voi välttämättä varautua, joten syrjäytyminen ei ole yksilön omaa syytä. Kirjoittajalla on humaani aspekti syrjäytymiseen, kunnes kirjoittajan närkästys kokoomusnuorten teesiä kohtaan tulee ilmi siinä, että hän nimittää sitä utopiaksi, joka on vielä epärealistisempi kuin Marxin näkemykset. Nimenomaan Marxiin viittaamalla kirjoittaja pyrkii sivaltamaan kokoomusnuoria. Jokinen & Juhila (1999, 156) esittävät, että eräs keskeinen hyökkäävän retoriikan keino on ironian käyttö, se kaivaa maata kilpailevan version alta hyvinkin tehokkaasti osoittaessaan sen naurettavaksi, ei vakavasti otettavana vaihtoehtona.

”Suomessa ei Kiviniemen mielestä uskalleta sanoa suoraan, että syrjäytymisen ytimessä ovat päihteet, autettavaksi valitaan helpoimmat tapaukset. Mielenterveysongelmat uskalletaan sanoa ja

maahanmuutto uskalletaan sanoa, mutta päihteistä poliitikot eivät puhu, Kiviniemi sanoo. Suurin yksittäinen asia, jonka pitäisi muuttua on ammattilaisten ja poliittisten päättäjien asenne syrjäytymistä kohtaan. Kiviniemi sanoo, että todellisessa syrjäytymistilanteessa olevilla nuorilla on päihde- ja mielenterveysongelmia. He kärsivät pitkäaikaisasunnottomuudesta.”

(Helsingin Sanomat 20.10.2013 ”Sininauhaliiton toiminnanjohtaja Kiviniemi: Jos syrjäytymisestä puhutaan, Suomi ei ole hyvinvointivaltio”)

Tässä Kiviniemen kirjoituksessa heijastuu paremmin tietämisen eetos. Toisaalta kirjoittaja on lähes yksin havaintonsa kanssa, muut eivät uskalla sanoa koko totuutta asiasta. Kirjoittaja penää ammattilaisten ja poliitikkojen asennemuutosta syrjäytymistä kohtaan. Kirjoittaja tavoittelee syrjäytymisen kovaa ydintä, jota ei uskalleta nähdä. Ytimessä nähdään olevan päihteiden ja asunnottomuuden.

”Kaikki tietävät, että syrjäytyminen alkaa jo päiväkotiiässä. Ihminen syrjäytyy, jos hänellä ei ole voimavaroja pärjätä elämässään. Ne voimavarat syntyvät lapsuudessa, ja päivähoidolla on tässä tärkeä rooli.” (Helsingin Sanomat 6.3.2013 ”Lähihoitajat vaativat pienempiä ryhmiä päiväkotiin”)

Päivähoidolla ja syrjäytymisellä nähdään olevan vahva yhteys. Tällä kirjoituksella kirjoittaja haluaa perustella lisäresurssin tarvetta päiväkoteihin. Kirjoittajan kanssa on vaikeaa olla eri mieltä. Jokisen & Juhilan (1999,139) mukaan tämän tyyppinen argumentaatio tukahduttaa vaihtoehtoiset äänet, koska on vaikeaa vastustaa näkemystä, jonka annetaan ymmärtää olevan yhteisesti hyväksytyn hyveen tai totuuden.

”Valiokunnan nuorten syrjäytymisestä tilaaman tutkimuksen mukaan vanhempien taloudellinen huono-osaisuus ei välttämättä vie nuorta työelämän ulkopuolelle. Sen sijaan lastensuojelupäätökset ja psyykenlääkkeiden käyttö ennustavat jo vahvemmin syrjäytymistä.” (Helsingin Sanomat 20.11.2013 ”Perheen pienituloisuus ei välttämättä vie nuorta työelämän ulkopuolelle”)

Kirjoittaja pyrkii osoittamaan kärjistyksellään jotain sellaista, mikä on ristiriidassa lastensuojelun tavoitteen ja psyykenlääkkeiden käytön tavoitteen kanssa. Nämä auttamispyrkimykset ennustavat siis jo itsessään vahvemmin syrjäytymistä. Sen sijaan vanhempien taloudellinen huono-osaisuus ei välttämättä vaikuta nuoren työllistymiseen. Sitaatti sisältää itsessään stigmatisoituneen toteamuksen. Kirjoituksen painoarvoa lisää vielä se, että se perustuu valiokunnan tilaamaan tutkimukseen.

Helsingin Sanomien kirjoittelussa tarkastelujaksolla syrjäytymisen katsottiin johtuvan useasta syystä. Selkeästi kirjoittelussa esiin nousi asiantuntijoiden puutteellinen tietämys syrjäytyneen tilanteen kokonaiskuvasta sekä toisaalta myös syrjäytyneen kykenemättömyys auttaa itseään. Valitsin tähän pro gradu tutkielmaan aineistoista niitä otteita, joissa syrjäytymisen syitä pohdittiin selkeimmin. Useassa kirjoituksessa oli mukana myös humaania aspektia, jossa korostettiin elämän yllätyksellisyyttä ja elämänhallitsemattomuutta. Kirjoittelun perusteella kaikkeen ei voi yksilönä itse vaikuttaa, vaan osa tulee annettuna. Syrjäytymisen syihin liitettiin mukaan mielenterveyden häiriöitä, joita ei tunnisteta vielä riittävästi. Myös päihteillä ja niiden aiheuttamalla riippuvuudella katsottiin olevan yhteys syrjäytymisen syihin. Useissa kirjoituksissa auttavat tahot saivat kritiikkiä osakseen mm. valitessaan vain helppoja autettavia. Yhtä selkeää syytä syrjäytymisen syihin ei siis kirjoittelun perus-

teella ollut nähtävissä, mutta edellä mainitut tekijät nousivat aineistosta selkeästi esiin.

5.4 Mitä keinoja syrjäytymisen torjumiseksi katsotaan olevan?

”Järjestöistä valtaosa on sitä mieltä, että parasta nuorten syrjäytymisen ehkäisyä olisi tukea perheitä, sanoo Kuntoutussäätiön toimitusjohtaja Veijo Notkola. Tärkeää olisi myös saada viranomaiset nykyistä tiiviimpään yhteistyöhön, jotta nuoret saisivat palvelunsa yhdeltä luukulta, jossa on matala kynnyks.” (Helsingin Sanomat 20.11.2013 ”Perheen pienituloisuus ei välttämättä vie nuorta työelämän ulkopuolelle.”)

Kirjoittaja näkee tärkeäksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi perheiden tukemisen, viranomaisten tiiviimmän yhteistyön, jolloin olisi mahdollista saada palvelu matalan kynnyksen kautta yhdeltä luukulta. Tässä metaforina ovat matala kynnyks ja yksi luukku. Kirjoittaja haluaa osoittaa, että nuorten olisi mahdollista saada palvelu mahdollisimman vaivattomasti. Paul Davidson (2014) toteaa, että metaforilla on keskeinen merkitys ihmisten kielellisessä ilmaisussa, ne auttavat myös hahmottamaan vaikeita ja abstrakteja ilmaisuja kuten myös yhteiskuntaelämän tärkeitä tapahtumia. Jokinen & Juhila (1999) toteavat, että metaforien retorinen voima piilee siinä, että ne voivat onnistuessaan luoda tehokkaasti, ilman monimutkaista argumentaatiota, halutun kaltaisia konnotaatioita. Kirjoittaja pyrkii osoittamaan metaforisilla matalalla kynnyksellä ja yhdellä luukulla, että monimutkaista palvelujärjestelmää voi saada muutettua helpoksi asiakkaalle viranomaisten tiiviimmällä yhteistyöllä. Keinoksi tähän päämäärään on tarjottu vain viranomaisten tiiviimpää yhteistyötä.

”Nuorten syrjäytyminen on pitkän prosessin tulos, jossa nuori on joutunut useita kertoja kokemaan osattomuutta ja ulkopuolisuutta. Koulutuksella on keskeinen asema syrjäytymisen ehkäisyssä. Suomella on monia syrjäytymistä ehkäiseviä rakenteellisia vahvuuksia, kuten kattava varhaiskasvatus ja esiopetusjärjestelmä, jossa lapset oppivat kieltä, saavat kognitiivisia virikkeitä ja ystäviä.” (Helsingin Sanomat 25.11.2013 ”Maahanmuuttajanuorten koulutus estää syrjäytymistä.”)

Koulutuksella todetaan olevan keskeinen asema syrjäytymisen ehkäisyssä. Koulutus edustaa tässä kirjoituksessa sisäpuolella olemista. Sisäpuolella oleminen edustaa turvaa, jolloin on pois osattomuudesta ja ulkopuolisuudesta. Kirjoittaja toteaa Suomella olevan monia syrjäytymistä estäviä rakenteellisia vahvuuksia. Kirjoittaja viittaa näillä kattavaan varhaiskasvatukseen sekä esiopetukseen.

”Oikeus avioliittoon on perustavaa laatua oleva kansalaisyhteiskunta. Se tuo sitä haluavalle turvaa rakastaa, mahdollisuuden rakentaa normaalia perhe-elämää. Tasa-arvoinen avioliittolaki on rakkautta, hyväksynnän, kannustuksen ja myönteisyyden signaali maassa, jossa eriarvoistuminen ja syrjäytyminen ovat kasvavia ongelmia. Uusittu laki olisi myös vähemmistöihin kohdistuvan väkivallan vastainen signaali.” (Helsingin Sanomat 23.2.2013 ”Tasa-arvoinen avioliittolaki olisi arvokas signaali.”)

Kirjoittaja vetoaa tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Hän kuvaa lähes runollisin termein sitä hyvää, mitä lain toteutuminen toisi tullessaan. Toisaalta hän kuvaa kasvavia ongelmia yhteiskunnassa, kuten syrjäytymistä ja eriarvoistumista, joka lisääntyy koko ajan. Lopuksi hän rinnastaa tasa-arvoisen avioliittolain hyväksymisen ja väkivallattomuuden. Kirjoittaja käyttää voimakkaita rinnastuksia, kuten väkivalta ja väkivallattomuus. Jokisen & Juhilan (1999, 139)

mukaan tämän tyyppinen argumentaatio tukahduttaa helposti vaihtoehtoiset äänet, koska on vaikeaa vastusta näkemystä, jonka annetaan ymmärtää olevan yhteisesti hyväksytyn hyveen tai totuuden. Syrjäytymisellä voidaan myös perustella erilaisia tarkoituksiperiä tai ajaa omaa asiaa.

”En hyväksy, että nuorten syrjäytymiselle tai pahoinvoinnille ei voisi tehdä mitään. Vantaa on tarttunut taistoon ja Petra-projektilla on saatu nuorista tukeva koppi. Yhä useampi nuori on saatu töihin ja kouluun. Työntekijät juhlivat Myyrmäen työvoimatoimistossa, kun nuori pääsee kouluun. Ei siinä riemuita siitä, että minulla on yksi asiakas vähemmän. Vaan siitä, että yksi elämänpolku on saatu raiteilleen: ymmärretään elämän arvo.” (Helsingin Sanomat 29.1.2013 ”Tuhlataan elämä ja miljoona euroa”)

Kirjoittaja tekee heti kirjoituksen alussa kantansa selväksi. Jokisen (1999,139) mukaan tämän tyyppinen argumentaatio tukahduttaa vaihtoehtoiset äänet, koska on vaikeaa vastusta näkemystä, jonka annetaan ymmärtää olevan yhteisesti hyväksytyn hyveen tai totuuden. Kirjoittaja käyttää myös termiä ”taistoon” ja ”tukeva koppi”, jotka vahvistavat metaforisesti viestin sanomaa. Korostetaan erityisesti koulutuksen ja työnteon eetosta jopa siinä määrin, että nuoren kouluun pääseminen ja elämän arvo kytketään kirjoituksessa toisiinsa.

”Nuorten yhteiskuntatakuun toteutuminen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy vaativat palvelujärjestelmältä ja päätöksentekijöiltä venymistä ja uudenlaista ajattelua. On pystyttävä tarkastelemaan asioita aidosti nuorten näkökulmasta. Nuorten ongelmien maton alle laikaiseminen on lopetettava ja huolehdittava niiden nuorten edellytyksistä, joilla ei näitä erityisongelmia ole. Se tuottaa palvelujärjestelmälle haasteita, joihin vastaaminen vaatii asennemuutoksia.”

(Helsingin Sanomat 3.3.2013 ”Nuorisotakuun soveltamisohjeet riskitiriitaisia”)

Kirjoittaja vaatii palvelujärjestelmältä sekä päätöksentekijöiltä venymistä, jotta he voisivat tarkastella asioita aidosti nuoren näkökulmasta. Mikä on tämä nuorten näkökulma, jota kirjoittaja tässä penää? Onko se jokin tietty näkökulma, jota palvelujärjestelmä ei ole ymmärtänyt vai onko asioita tarkasteltu epäaidosti nuoren näkökulmasta katsottuna? Tätä kirjoittaja ei avaa kirjoituksessaan. Tämä venyminen tarkoittaa, että maton alle lakaiseminen lopetetaan ja haasteisiin vastataan muuttamalla omaa asennetta. Palvelujärjestelmän on siis lopetettava oletettu asioiden piilottelu, kohdatava haasteet, joita nuorten asioiden aito tarkastelu tuo ja lopuksi on muutettava omaa asennetta.

Helsingin Sanomien kirjoittelussa syrjäytymisen ehkäisyyn sekä syrjäytyneiden auttamiseksi tarjottiin erilaisia keinoja. Valitsin tähän sellaisia tekstiotteita, joissa keinoja tuotiin selkeästi esiin. Koulutuksen lisääminen oli selkeäsi keino, jolla ajateltiin ehkäistävän syrjäytymistä. Koulutuksen ylivertaisuus nousi useissa kirjoituksissa esiin, se nähtiin pelastava instituutiona, joka tuo pudonneet ulkopuolelta sisäpuolelle. Myös nuorten palvelujärjestelmälle ladattiin kirjoituksissa odotuksia, mutta toisaalta niitä myös haastettiin muuttamaan paremmin nuorille sopiviksi. Vaatimukset kohdistuivat nimenomaan järjestelmään nuorten sijasta. Kirjoituksissa nostettiin esiin yhden palveluluokun periaatetta sekä ammattilaisten asennemuutosta nuoria kohdatessa.

5.5 Kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain?

Kirjoituksessa ei noussut selkeästi esiin vastausta kysymykseen, kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain? Kirjoituksissa käytettiin pääsääntöisesti passiivia, kun puhuttiin tekijästä.

”Syrjäytyminen tulee kalliiksi, vaikkei se johtaisi edes väkivallante-koihin, eikä syrjäytynyt nuori pääse kokemaan ihmisarvoista elämää, oli syy sitten mikä tahansa. Oikea ratkaisu on rakkaus ja suvaitsevaisuus kaikenlaisia lapsia kohtaan. Ei kukaan ole massamurhaaja syntyessään.” (Helsingin Sanomat 12.2.2013 ”Syrjäytyminen aiheuttaa tragedioita”)

Tässä sitaatissa kirjoitettiin isän nimimerkillä. Todetaan rakkauden ja suvaitsevaisuuden lapsia kohtaan olevan ratkaisu syrjäytymiseen. Kirjoittaja kirjoittaa isän positiosta, jolloin voisi olettaa, että hän tarkoittaa vanhempien rakkautta jälkikasvuun kohtaan. Kirjoittaja painottaa kaikenlaisia lapsia, jolla hän vetoaa erilaisuuden hyväksymiseen. Lopuksi todetaan karmivasti, ettei kukaan ole massamurhaaja syntyessään. Kirjoittaja vetoaa vanhemman ehdottomaan rakkauteen, lasta ei saa hylätä. Muuten seuraus voi olla syrjäytymisen tai jopa jotakin kamalampaa.

”Ellei peruskoulu kykene tekemään uuden oppimisesta houkuttelevaa myös pojille, on kansakuntamme tulevaisuus vakavasti uhattu: poikien syrjäytyminen lisääntyy aiheuttaen psyykkistä kärsimystä yksittäisille ihmisille ja suurta voimavarojen tuhlausta yhteiskunnalle.” (Helsingin Sanomat 13.4.2013 ”Miksi pojat häiriköivät koulussa tyttöjä enemmän?”)

Kirjoittaja on lääketieteen erikoislääkäri, psykiatri. Hän kirjoittaa omasta ammatillisesta positiosta käsin asiantuntijana. Hän käyttää

voimakasta ilmaisu kuvatessaan tilannetta. Ilmaisu on jopa mahtipontista. Hän ilmaisee selkeästi peruskoulun olevan vastuullinen, jotta poikien syrjäytyminen saadaan vähenemään.

”Komissio on ehdottanut työpaikkojen luomiseen Euroopan investointipankin rahoitusta. Tämä on kannatettava suunnanmuutos. Aiemmin rahoitusta ovat saaneet vain isot toimijat. Ratkaisussa on paljon kyse siitä, miten Saksa ja muut taloudellisesti vahvat maat suhtautuvat yhteisiin ratkaisuihin nuorisotyöttömyyden alentamiseksi. Myös Suomi on lukeutunut Euroopassa vahvoihin talousmaihin, ja se on vierastanut solidaarisuutta. Suomenkin on ratkaistava, olemmeko osa ratkaisua vai sysäämmekö työttömyyskriisin hoitamisen yksin heikoimmille maille ja tuleville sukupolville.” (Helsingin Sanomat 26.6.2013 ”Euroopan nuoret jäivät talouskriisin jalkoihin”)

Syrjäytymisen ehkäiseminen on kytketty työllisyyteen. Vastuullinen toimija on tässä ensi sijassa EU:n vahvat talousmaat, joihin Suomenkin katsotaan kuuluvan. Tosin kirjoittaja kritisoi Suomea solidaarisuuden puutteesta. Hän rakentaa tässä Suomelle jonkinlaisia ratkaisijan roolia vastakkainasettelulla. Jokisen & Juhilan (1999, 153) mukaan kontrastiparin käytössä oma vaihtoehto on ladattu kauniilla merkityksillä ja vastakkainen vaihtoehto esitetään negatiivisesti merkityksellistettynä. Suomi voi siis olla osa ratkaisua tai sitten Suomi sysää kriisin hoitamisen heikommille maille ja tuleville sukupolville. Suomi joko hoitaa syrjäytymisen ongelmaa tai sitten ei.

Mikä on se taho, joka voi tehdä jotain syrjäytymisen asialle? Helsingin Sanomien kirjoittelussa tarkastelujakson aikana ei tähän kysymykseen tullut selkeää vastausta. Aineistosta ei löytynyt kuin nämä kolme yllä olevaa kirjoitusta, jossa viitattiin vanhempiin ja

peruskouluun, jonka tulisi vastata paremmin poikien tapaa oppia. Kolmeen aiempaan tutkimuskysymykseen löysin vastauksia vähintäänkin kohtuullisesti. Kysymykseen, kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain, ei tullut selkeää vastausta. Toisaalta, tämänkin on vastaus jo sinällään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pro gradu tutkielmani koostui kahdesta erillisestä aineistosta, jotka on analysoitu eri tavoilla. Syrjäytymisen käsite ”taipuu moneksi”, sillä voidaan perustella jotain tarvetta, ajaa omaa asiaa eteenpäin ja käsitteen avulla tuodaan esiin myös aitoa huolta vallitsevasta ajasta. Aineiston yksi tuloksissa näkyi selkeästi poliittinen aspekti kirjoittelussa. Presidentti Niinistön lunastettu vaalilupaus, Ihan tavallisia asioita kampanja, nostatti syrjäytymiskäsitteen hetkeksi keskiöön Helsingin Sanomien kirjoittelussa. Diskurssit, jotka muodostuivat kirjoittelun ajankohtana, olivat poliittisesti värittyneitä. Poikkeuksen muodosti ainoastaan syrjäytyminen lääketieteellisenä sairauteina diskurssi. Diskurssit eivät olleet puhetta asiantuntija positiosta, eivätkä ne olleet puhetta omasta tai läheisten kokemuksista syrjäytymisen asiaan, vaan ne olivat lähinnä neuvoja ihmisten arkeen, lähes itsestään selvyiksiä. Suutarin (2002, 35–40) mukaan syrjäytymisriskit eivät aina liity poikkeavaksi määrittävän henkilön ominaisuuksiin, vaan syrjäytymistä tuottavat toisten tavat reagoida poikkeavaksi koettuun ja luokiteltuun käyttäytymiseen tai olemiseen. Olemmeko itse tuottamassa syrjäytymistä omilla reaktioillamme? Toisaalta, Helne (2002) muistuttaa, vaikka syrjäytyneet nähtäisiinkin yhtenä joukkona, joka etäännyy normaaliudesta, niin lopulta kukaan ei ole ”turvassa” normaaliudessaan.

Syrjäytymisen ehkäisy, syrjäytynyt tai syrjäytetty jostain. Yhteistä näille kolmelle käsitteelle on, että jotain puuttuu tai jostain oletetus-

ta keskustasta on joutumassa ulkopuolelle, joko omasta tai toisten ansiosta. Kuka on syrjäytynyt? Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä kirjoitettiin runsaasti, molemmissa aineistoissa. Kysymykseen kuka on syrjäytynyt, aineiston kaksi perusteella tulevat määritellyiksi he, jotka eivät olleet koulutuksessa eivätkä työelämässä, mutta eivät myöskään olleet työnhakijoina TE-palvelussa. Syrjäytyneeksi määrittyivät myös ulkomaalaistaustaiset nuoret, jotka eivät opiskele tai eivät ole työelämässä mukana. Heistä ollaan kirjoituksissa erityisen huolissaan, koska taustalla on pelkoa kiinnittymättömyydestä suomalaiseen yhteiskuntaan. Ulkomaalaistaustaiset kotiäidit sekä äidit, joilla on matala koulutus taso, koetaan myös selkeäksi riskiksi, mikäli he ovat pitkään kotihoidon tuen varassa ja poissa työelämästä. Kirjoituksissa Helsingin lähiöt paikannettiin alueiksi, joista toimeettomia nuoria pitäisi saada takaisin kouluun tai työelämään. Armeijan keskeyttäminen tai palvelukseen kelpaamattomuus olivat riskejä syrjäytymistä ajatellen.

Syrjäytymisriskissä olevia, joista ei puhuta syrjäytyneinä, oli aineistossa kaksi runsas enemmistö kirjoituksista. Nämä syrjäytymisriskissä olevat, tulevat määritellyiksi jonkin oletetun huolen avulla. Huoli voi olla vaikkapa kiinnittymättömyys suomalaiseen yhteiskuntaan, vapaa valintainen kotiäitiys tai opintojen keskeyttäminen. Julkunen (2009, 23) toteaa, että työyhteiskunnan sosiaalista järjestystä on kuvailtu niin, että ansiotyö antaa toimeentulon yksilölle, mutta se samalla myös määrittää yksilön sosiaalisen paikan ja identiteetin. Poikkeamat tästä työyhteiskunnan sosiaalisesta järjestyksestä aiheuttavat huolen, joka tulee esille tässä tutkimuksessa määriteltäessä syrjäytymisvaarassa olevat tai syrjäytyneet.

Mistä syrjäytymisen katsottiin johtuvan? Aineistossa kaksi syrjäytymiseen katsottiin vaikuttavan asioiden, jotka eivät välttämättä ole ihmisen omia valintoja, kuten sairaudet tai vaikea lapsuus. Siisiä-

sen (2010, 18) artikkelissa on Marxin toteamus siitä, että *toimijat tekevät historiansa itse, mutta eivät itse valitsemissaan olosuhteissa ja edellytyksillä*. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleileva nuori ei tarvitse syrjäytyneen leimaa itselleen eikä mihinkään muuhunkaan, sen määrittävät muut tahot. Aineiston kaksi kirjoituksissa ammattilaisilta, jotka työskentelevät näiden nuorten parissa, penättiin asennemuutosta. Ammattilaisten asenteen koettiin olevan ajoittain torjuvaa ja penseää nuorta kohtaan. Pohjolan (2002, 44) mukaan normaaliuteen liittyvä määrittelyvalta saattaa synnyttää asiakkaiden nimeämisen kategorioita. Edelleen Pohjola toteaa, että asiakkaista tulee ongelman kantajia ja heidän yksilöllisyytensä tilalle tulee ryhmänsä edustaja esim. alkoholisti, erityisoppilas, huumekäyttäjät nuori jne. Kategorioinnin avulla omaan työhön saa järjestystä.

Toisaalta syrjäytymisen koettiin olevan myös joissain kirjoituksissa henkilön omaa kyvyttömyyttä. Mikäli lähtökohtana on jokaisen yksilön oma vastuu elämästään, niin tällöin voidaan varmasti nähdä nuoria, jotka eivät ole ottaneet vastuuta elämästään ja putoavat turvaverkkojen läpi. Myös mielenterveyden ongelmat, voimavarojen puute ja päihteet liitettiin syrjäytymisen syihin. Kirjoittelu näistä edellä mainituista asioista oli lähinnä toteavaa.

Keinoiksi syrjäytymisen vähentämiseen ja ehkäisemiseen tarjottiin ensi sijassa ja ylivoimaisesti eniten koulutusta. Koulutuksen nähtiin kirjoituksissa olevan jonkinlainen nuoren pelastus jo sinällään. Koulutuksen lisäksi muita toimenpiteitä olivat mm. perheiden tukeminen ja erilaiset osallistavat ja aktivoivat hankkeet, joihin nuoria oli saatu osallistumaan. Artikkeleissa, joissa tarjottiin keinoja syrjäytymisen vähentämiseen, näkyi toisaalta oman asian edistäminen. Oma asia, jota edistettiin kirjoittelulla, kytkettiin syrjäytymisen ehkäisemiseen tai sen vähentämiseen. Esimerkkinä vaikkapa

tasa-arvoinen avioliittolaki tai erilaisten osallistavien ja aktivoivien projektien tarpeellisuus.

Kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain? Aineistossa kaksi vastuullinen tekijä, joka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain, kätkeytyi lähes kaikissa kirjoittelussa passiivi muotoon. Syrjäytymisen asialle vastuullisia toimijoita löytyi kuitenkin muutama kappale, nekin lähinnä passiivissa kirjoitettuja. Vanhempien, koulun, palvelujärjestelmien ja valtion katsottiin olevan niitä tahoja, jotka voivat tehdä syrjäytymisen asialle jotain. Vanhemmilta odotetaan kiinnostusta lapsen asioihin. Lisäksi vanhemmilta odotetaan rakkautta sekä ymmärrystä lastaan kohtaan. Koulun pelättiin lisäävän poikien syrjäytymistä, koska koulun rakenteiden ei katsottu tukevan riittävästi poikia oppijoina. Palvelujärjestelmiltä toivottiin sujuvaa yhteistyötä viranomaisten kesken sekä asiakkaan riittävää huomioimista. Valtiolta odotettiin politiikkaa, joka lisää rahallista panosta työllisyyden hoitamiseen.

Brittiläisen kielentutkija Paul Davidsonin mukaan syrjäytymisellä on hyvin kielikuvallinen luonne. Kapitalistisessa yhteiskunnassa ongelmien syiden nähdään olevan yksilössä eikä yhteiskunnallisessa rakenteessa. Syrjäytymispuheella pidetään yllä tätä käsitystä. Syrjäytyneen pitäisi päästä sisäpuolelle, joka nähdään hyvin myönteisenä tilana. Päästääkseen takaisin yhteiskuntaan syrjäytyneen täytyy pysyä osoittamaan halukkuutensa työmarkkinoille. Syrjäytymisestä puhutaan negatiiviseen sävyyn hallitustason poliittisessa keskustelussa, koska sillä viitataan ulkopuolella olemiseen. Poliitikot kokevat olevansa osa ongelman ratkaisua. Vaikka poliitikot itse puheissaan jakavat ihmiset kategorioihin, niin samanaikaisesti he esittävät toimenpiteensä ulkopuolisten saamiseksi takaisin yhteiskuntaan. Korostamalla vain yksilön vastuita ja velvoitteita uuden oikeiston kritiikki hyvinvointiyhteiskunnan sosiaalipolitiikkaa koh-

taan helpottaa siirtymistä pois avunannosta. He, jotka eivät ole oikeutettuja tukiin, ovat itse aiheuttaneet sen omalla ongelmallisella käytöksellään. (Davidson 2014.)

Kielentutkija Paul Davidsonin mukaan kapitalistisessa yhteiskunnassa ongelmat nähdään yksilössä yhteiskunnallisten rakenteiden sijaan. Tämä näkyi erityisesti aineistossa yksi, Niinistön Ihan tavallisia asioita kampanjassa, jossa yksilö oli autettavissa pienillä arjen teoilla, sen sijaan, että huomiota olisi kiinnitetty palvelujärjestelmään tai ylipäättänsä yhteiskunnan rakenteisiin, jotka tuottavat eriarvoistumista.

Syrjäytyminen on siis käsite, jota meidän ei tulisi ottaa annettuna vastaan, se sisältää usein merkityksiä, jotka eivät tule tekstissä suoraan ilmi. Davidsonin (2014, 11) mukaan syrjäytymiskäsitteen ja siihen rinnastettavien metaforien avulla voidaan harjoittaa mm. uusliberalistista politiikkaa. Edelleen Davidson toteaa, että metaforien käytön tutkimus poliittisessa keskustelussa on ollut vähäistä. Tässä tutkimuksessa aineiston yksi osalta, tuli selvästi esiin syrjäytymiskäsitteen käyttö politikoinnin välineenä. Tätä siivitti presidentti Niinistön annetun vaalilupauksen toteuttaminen syrjäytymiskampanjan muodossa. Toisaalta aineistossa yksi näkyivät selkeästi myös tulevat kuntavaalit, jolloin kirjoittelussa muodostui jännitteinen oikeisto-vasemmisto-asettelu. Aineistossa kaksi ei ollut politisoitunutta kirjoittelua, koska ei ollut vaaleja lähipiirissä.

Sen sijaan aineistosta kaksi oli merkille pantavaa, että kysymykseen kuka voi tehdä syrjäytymisen asialle jotain, oli vaikeaa löytää selkeää vastuullista toimijaa. Tähän kysymykseen oli aineistosta kaksi vaikeaa löytää vastausta. Jokinen (2016, 208) toteaa, että kun puhuja haluaa tuottaa itsestään ulkopuolisen raportoinnin, onnistuu se systemaattisella passiivi-ilmaisun käytöllä. Sen sijaan kysymyk-

seen, mistä syrjäytymisen katsotaan johtuvan, tuli runsaasti kirjoituksia oletetuista syistä. Siitä kirjoittivat muut paitsi ei itse asianosaiset, lukuun ottamatta yhtä omakohtaista kirjoitusta.

Helne & Laatu (2006, 13) toteavat, että hyvinvoinnin nähdään muuttuneen enemmän yksilölliseksi kuin sosiaalisesti vastuuksi. Tästä on seurannut se, että aiemmin Suomessa pyrittiin yhteiskunnalliseen tasoittamiseen. Tällä hetkellä keskusteluja hallitsee ajatus kannustamisesta ja aktivoinnista. Helneen & Laadun mukaan muutos hyvinvoinnin käsitteessä sisältää kielteisen latauksen, jossa normaaliyksilön mallista poikkeavia pyritään hallinnoimaan pakotteilla ja kannusteilla.

Pro gradu tutkimuksen aineistoni on vuodelta 2013, jolloin syrjäytymiskeskustelussa ei ollut vielä esillä työttömyysturvan aktiivimallia. Tammikuussa 2018 aktiivimalli tuli voimaan, kansalaisten suuresta vastustuksesta huolimatta. Voimaan tulleesta aktiivimallista on tehty kansalaisaloite, jolla vaaditaan aktiivimallin poistamista. Kansalaisaloite on lähetetty 9.3.2018 eduskuntaan, aloitteen allekirjoitti 140 944 suomalaista. Aktiivimalli on voimakas poliittinen kannanotto pakotteiden puolesta, jolla pyritään hallinnoimaan ihmistä. Harni ja Pyykkönen (2017, 112) toteavat, että aktiivisuutta korostava puhetapa on levinnyt laajasti mediaan, varsinkin viime aikoina, kun julkisuudessa on kannettu huolta Suomen kilpailukyvyn heikkenemisestä.

1.1.2018 astui voimaan työttömyysturvan aktiivimalli, jossa työttömältä työnhakijalta leikataan 4,65 prosenttia työttömyysturvasta, mikäli tämä ei osoita riittävää aktiivisuutta työnhaussa. Mallin tavoitteena on kannustaa lyhyidenkin sijaisuuksien tai määräaikaistöiden vastaanottamiseen ja näin ehkäistä pitkäaikaistyöttömyyttä ja lisätä työllisyyttä. Muutoksen tavoitteena on lisätä työllisyyttä ja

kannustaa työttömyysetuuden saajia aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen työnhaussa koko työttömyyden ajan.

(Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

Työttömyysturvan aktiivimalli, kannustava perusturva sekä perustulo ovat käsitteitä, joilla on läheinen suhde syrjäytymisen käsitteeseen. Työttömyysturvan aktiivimallissa syrjäytymisen käsitteellä on voimakkain arvolataus, tässä mallissa työtön työnhakija voi joutua tilanteeseen, jossa pahimmillaan joutuu hakemaan töitä, vaikka niitä ei ole tarjolla. Työttömyysturvan aktiivimallissa korostetaan yksilön vastuuta työllisyydestä, mutta tässä mallissa myös alueelliset erot korostuvat voimakkaimmin. Nuutisen (2017, 76) mukaan nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässä on aukkoja sekä puutteita, joissa ei huomioida riittävästi nykypäivän työsuhteiden pirstaleisuutta sen niiden moninaisuutta. Toisessa päässä on perustulo, jossa syrjäytymisen käsitteellä ei ole sellaista painoarvoa, vaan huomio keskittyy valintoihin ja yksilön omiin intresseihin voimakkaammin. Tosin perustuloa syytetään liian anteliaasta perusturvasta. Nuutinen (2017, 76) toteaa, että perustulo maksetaan kaikille, eikä se vähene tulojen noustessa, joten lyhytaikaiset keikkatyötkin olisivat kannattavia ottaa vastaan. Kannustava perusturva on jotain näiden välistä, jonka tavoitteena on pyrkiä yksinkertaistamaan sosiaaliturvaa niin, että se olisi enemmän työhön kannustava.

Aineiston yksi osalta syrjäytymiskeskustelua väritti voimakas poliittinen lataus. Sauli Niinistön kampanja, Ihan tavallisia asioista, lanseerattiin tulevien kuntavaalien kynnyksellä. Politisoituneeseen kirjoitteluun Helsingin Sanomissa vaikutti lisäksi tulevat kuntavaalit 2012. Syrjäytymiskäsite palvelee siis eri tarkoituspäriä ja sillä voidaan perustella tai ajaa jotain itselle tärkeäksi koettua asiaa. Syrjäytymiskäsite on poliitikkojen ja muiden intressipiirien ”keppihevonen” tarvittaessa. Syrjäytymistä käsitteenä on vaikeaa kumota,

varsinkaan enää tässä ajassa, joka korostaa yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnista. Kuitenkaan käsitteenä se ei ole selkeä. Jokinen & Juhila (1999, 139) toteavat, että sosiaalisiin normeihin tukeutuvassa strategiassa argumentaatio tukahduttaa vaihtoehtoiset äänet, koska on vaikea vastustaa näkemystä, jonka annetaan ymmärtää olevan kaikkien yhteisesti hyväksymä totuus. Syrjäytymiskeskustelu sisältää näitä elementtejä, joilla tukahdutetaan vaihtoehtoisia keskusteluja. Esimerkkinä vaikkapa käsite prekaarityö, josta ei kirjoitettu Helsingin Sanomissa tarkastelujaksojen aikana ollenkaan. Voiko olla niin, että prekaariuskeskustelu on tukahdutettu syrjäytymiskeskustelun alle?

Prekaarius kiinnittää huomion mm. työelämän nurjiin puoliin, joihin yksilön on sopeuduttava, mikäli haluaa olla työmarkkinoiden käytettävissä. Huomion kiinnittyessä vain yksilön toimintaan tai toimimattomuuteen, pidetään yllä käsitystä jokaisesta yksilöstä ”oman onnensa seppänä”. Itsestänselvyydet voivat olla myös diskurssien ulkopuolella, joten diskurssien lisäksi huomiota olisi kiinnitettävä myös itsestään selvinä pitämiimme asioihin.

Siisiäinen (2010, 18) toteaa artikkelissaan, että symbolinen valta on sitä, että toimijat hahmottavat maailmaa sisäistämillään, hallitsevien rakenteiden implikoimilla kategorioilla ja luokituksilla ja näin ollen mahdollistavat niiden jatkuvuuden. Lisäksi Siisiäisen (2010, 18) mukaan ”*Symbolinen valta muuttuu symboliseksi väkivallaksi silloin, kun toimija, kokonainen ryhmä tai luokka joutuu alisteiseksi symboliselle vallalle positionsa takia.*”

Lähteet

Alanko-Kahiluoto, O. 2006. Hyvinvointivaltio. Teoksessa: Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.) Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto 160-168.

Berardi, F. 2006. Tietotyö ja prekaari mielentila. Suomentaneet Mikko Jakonen, Inkeri Koskinen, Jukka Peltokoski, Miika Saukkonen, Markus Termonen, Eetu Viren, Akseli Virtanen ja Jussi Vähämäki. Helsinki: Tutkijaliitto.

Burr, V. 1995. An Introduction to Social Constructionism. London and New York: Routledge

Davidson, Paul. 2013. The role of “social exclusion” and other metaphors in contemporary British social policy: a cognitive critical approach. *Journal of International Relations and Development*, 16, 206-226.

Fairclough, N. 1997. Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.

Forsander, A. 2004. Tekeekö työ oikeaksi suomalaiseksi? Teoksessa Helne, T. & Hänninen, S. & J, Karjalainen. (toim.) Seis yhteiskunta -tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Harni, E. & Pyykkönen, M. 2017. Vastuullinen, omatoiminen ja innovatiivinen. 2000 -luvun ihannekansalaisella on yrittäjän elämänsäsenne. Nuutinen, V. (toim.) Uusi työväki. Helsinki: Into Kustannus.

Heikkilä, M. 2000. Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa M., Heikkilä & J, Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus

Helne, T. 1994. Erään muodin tarina – 1980-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. Teoksessa M., Heikkilä & K., Vähätalo (toim.) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere: Gaudeamus.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Gummerus.
Helne, T & Laatu, M. 2006. ”Hyvinvointipolitiikka” ja sen vääryydet. Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 9-40.

Hoikkala, Tommi. 1989. Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Helsinki: Gaudeamus.

Hollari, Heli. 2013. ”Ihan tavallista keskustelua syrjäytymisestä”. Diskursiivinen analyysi Helsingin Sanomien syrjäytymiseen liittyvästä kirjoittelusta syys- lokakuussa 2012. Sosiaalityön kandidaatin tutkielma. Jyväskylän avoin yliopisto.

Hyväri, S. & Laine, T. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Riika.

Hänninen, S. 2004. Perustulo – kenen tahansa oikeus? Teoksessa Helne, T., Hänninen, S., J. Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta - tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskurssianalyysi. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. 2005. Hyvinvointivaltion uusi politiikka – Paul Pier-sonin historiallinen institutionalismi. Teoksessa J, Saari (toim.) Hyvinvointivaltio Suomen mallia analysoimassa. Helsinki: Helsinki University Press. 332-359.

Julkunen, R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus.

Julkunen, R. 2009. Suomalainen palkkatyön yhteiskunta. Teoksessa A., Pärnänen & K-M, Okkonen (toim.) Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet. Helsinki: Multiprint Oy. 17- 40.

Julkunen, R. 2008. Uuden työn paradoksit. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Kautto, M. 2006. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes

Keskitalo, E. 2013. Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (toim.) Kaikki työuralle! Aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.

Korhonen, A-R., Peltokoski, J., Saukkonen, M. 2009. Paskaduunista barrikaadille. Prekariaatin julistus. Helsinki: Like kustannus.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, Oulun yliopisto: Oulu University press.

Nuutinen, V. 2017. Näkäpalkalla keikkataloudessa. Teoksessa Nuutinen, V. (toim.) Uusi työväki. Helsinki: Into Kustannus.

Pohjola, A. 2002. Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pyöriä, Pasi. 2009. Prekariaatin manifesti. *Työpoliittinen aikakauskirja*, 3/29, 62 – 65.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Siisiäinen, M. 2010. Osallistumisen ongelma. *Kansalaisyhteiskunta*, 1, 8 – 40.

Siisiäinen, M. 2013. luento/kevät. Osallistuminen, vapaaehtoisorganisaatiot ja sosiologinen teoria. Jyväskylän yliopisto.

Suoninen, E. 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssi-analyyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.

Vähämäki, J. 2009. Itsen alistus. Helsinki: Tutkijaliitto.

Sisäministeriö (2011): Kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelu alkaa. Saatavilla: http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/det-tredje-programmet-for-den-inre-sakerheten-borjar-utarbetas, luettu 18.5.2014.

Sisäministeriö (2017): Sisäisen turvallisuuden strategia rakentaa maailman turvallisinta maata. Saatavilla: <http://intermin.fi/sisaisen-turvallisuuden-strategia>, luettu 12.11.2017.

VALTO (2017): Hyvä elämä – turvallinen arki Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-138-1>, luettu 8.1.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018): Työttömyysturvan aktiivimalli. Saatavilla: <http://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli>, luettu 4.3.2018.

Liite 1.

**Aineisto 1. Helsingin Sanomien kirjoitukset aikajärjestyksessä
syys- ja lokakuu 2012**

1. Toimiva kaupunki syntyy arkisten asioiden hoitamisesta (8.9.12)
2. Apua arjen pienistä asioista (8.9.12)
3. Sedällä on asiaa (11.9.12)
4. Syrjäytymisen ehkäisyyn tarvitaan kaikkia
5. Nuorten syrjäytymisen syyt ovat syvällä (13.9.12)
6. Moni syrjäytynyt on aiemmin syrjäytetty (15.9.12)
7. Koulutuksella voidaan ehkäistä syrjäytymistä (15.9.12)
8. Kampanja ei ehkäise syrjäytymistä (17.9.12)
9. Syrjäytymiskehitystä on yhä mahdollista muuttaa (18.9.12)
10. Syrjäytymiskampanjaa on arvosteltu epäreilusti (18.9.12)
11. Niinistö puolusti syrjäytymiskampanjaansa (19.9.2012)
12. Päätäjien syrjäytymiseen on puututtava! (19.9.12)
13. Neurologiset häiriöt ovat syrjäytymisen kovassa (19.9.12)
14. Syrjäytymisen taustalla vaikuttavat neurologiset häiriöt ovat yhä tabu (21.9.12)
15. Syrjäytymisen ytimeen pitää pureutua (24.9.12)
16. Kyynisyys periytyy ja altistaa syrjäytymiselle (27.9.12)
17. Syrjäytymisen syistä keskusteltava (30.9.12)
18. Harrastukset suojaavat syrjäytymiseltä (1.10.12)
19. Työ otettava tavoitteeksi tutkinnon sijaan (3.10.12)
20. Digitaaliajan terveydenhoitaja (7.10.12)
21. Lasten ja nuorten hyvinvointi on tärkeää (11.10.12)
22. Isovanhempi kaverina ehkäisi syrjäytymistä (12.10.12)
23. Rangaistukset eivät auta pikkulapsia (19.10.12)
24. Suomen pitää tukea komission aloitetta köyhyyden vähentämisessä (20.10.12)
25. Perustulokokeilulla stoppi syrjäyttämislle (21.10.12)

26. Köyhyys ja työ syrjäytyvät, kun kirjoitetaan lapsille ja nuorille (24.10.12)
27. Kohtuuhintainen asuminen ehkäisee eriarvoistumista (29.10.12)
28. Työttömyyttä Facebookin aikaan (30.10.12)

Liite 2.

**Aineisto 2. Helsingin Sanomien kirjoitukset aikajärjestyksessä
ajalla 1.1.2013 - 31.12.2013.**

1. Mieliipide 25.11.2013 Maahanmuuttaja nuoren koulutus estää syrjäytymistä
2. Kotimaa 20.11.2013 Perheen pienituloisuus ei välttämättä vie nuorta työelämän ulkopuolelle
3. Ihmiset 12.11.2013 Esko Rinnevuori eteni mielisairaalan kautta psykologiksi
4. Kaupunki 12.11.2013 Asukas ei tiennyt Rinnekadun asuntolan kuolemasta
5. Elämä 7.11.2013 Armeija sulkee ulkopuolelle ne, jotka sitä eniten tarvitsisivat
6. Sunnuntai 27.10.2013 Herra ja erilainen herra
7. Kotimaa 24.10.2013 Syrjäytyminen uhkaa maahanmuuttaja nuoria
8. Kotimaa 20.10.2013 Sininauhaliiton toiminnanjohtaja Kiviniemi: Jos syrjäytymisestä puhutaan, Suomi ei ole hyvinvointivaltio
9. Mieliipide 19.10.2013 Myös monia nuoria uhkaa tietotekninen syrjäytyminen
10. Kaupunki 15.10.2013 Lähes 6000 lasta elää köyhyydessä Espoossa
11. Mieliipide 4.10.2013 Vantaan säästöt ovat uhka lasten perusturvalle
12. Kotimaa 24.9.13 Hallitus ei antanut rahaa päihdeäitien kuntoutukseen
13. Ihmiset 21.9.2013 Sinä voit olla syrjäytynyt
14. Mieliipide 16.8.2013 Lisävuosi koulussa ei yksin estä syrjäytymistä
15. Kotimaa 26.6.2013 Suomalaisnuoret syrjäytyvät muita nuoria verkkaisemmin
16. Mieliipide 26.6.2013 Euroopan nuoret jäävät talouskriisin jalkoihin
17. Ulkomaat 24.6.2013 Irlanti tyhjenee nuorista
18. Mieliipide 17.6.2013 Leader- toiminta torjuu nuorten syrjäytymistä
19. Ulkomaat 10.6.2013 Osa Euroopasta jää pysyvästi keltasta
20. Kotimaa 3.6.2013 Työttömiä osassa lähiöistä yli kolmannes
21. Kaupunki 23.5.2013 Poliisi ei odota Suomeen nuorisomellakoita

22. Mieli pide 21.5.2013 Espoon nuorisopolitiikka kaipaa johtajuutta
23. Kulttuuri 18.5.2013 Keltaisen sateenkaaren alla
24. Mieli pide 16.5.2013 Ajokortti tarpeellinen syrjäseudulla asuville nuorille
25. Mieli pide 28.4.2013 Vartiaisen malli tarjoaa lyhytaikaisen ratkaisun
26. Elämä 25.4.2013 Vankilanjohtaja Kaisa Tammi-Moilanen: "Naisvankeja pitää suojella"
27. Mieli pide 18.4.2013 Syrjäytymiseen tulee puuttua uusin keinoin
28. Kotimaa 15.4.2013 Oma asunto taltuttaa vihan
29. Mieli pide 13.4.2013 Miksi pojat häiriköivät kouluissa tyttöjä enemmän?
30. Kaupunki 6.4.2013 Helsinki pettyi ammatillisen koulutuksen paikkamäärään
31. Elämä 4.4.2013 Räpin avulla irti huumeista
32. Mieli pide 4.4.2013 Kiusaako opetusvirasto Kumpulän koululaisia?
33. Mieli pide 3.4.2013 Nuoret rikoksente kijat joutuvat kärsimään virheistään koko loppuikänsä
34. Sunnuntai 24.3.2013 Kotiäiti kiipelissä
35. Mieli pide 21.3.2013 Kouluissa kaivataan työrauhaa ja tasapuolista kehittämistä
36. Kaupunki 17.3.2013 Kova elämä sävyttää Hiltonia
37. Sunnuntai 17.3.2013 Helsinki hetki sitten
38. Kotimaa 12.3.2013 Syrjään avusta huolimatta
39. Kotimaa 6.3.2013 Lähihoitajat vaativat pienempiä ryhmiä päiväkoittin
40. Ulkomaat 3.3.2013 Älä vielä heitä eurojasi kaivoon
41. Mieli pide 3.3.2013 Nuorisotakuun soveltamisohjeet ristiriitaisia
42. Mieli pide 1.3.2013 Harvat yritykset palkkaavat nyt nuoria
43. Elämä 28.2.2013 Mira antaa kasvot syrjäytymiselle: "Ihminen tuomitaan yhden virheen perusteella"
44. Työelämä 24.2.2013 Missä he ovat?
45. Mieli pide 23.2.2013 Tasa-arvoinen avioliittolaki olisi arvokas signaali

46. Mieli­pide 12.2.2013 Syrjäytyminen aiheuttaa tragedioita
47. Mieli­pide 2.2.2013 Kuntoutushakemukset tulivat Kelasta bumerangina takaisin
48. Kaupunki 29.1.2013 Tuhlataan elämä ja miljoona euroa